

Arxiu Històric de l'Hospitalet.
C/Joan Pallarès s/n.
08901 – L'Hospitalet.

Persona entrevistada: **Josep Mª Vilumara Lamarca.**

FONS: CAN VILUMARA.

Data: novembre 2003

Entrevistadora: Mireia Mascarell Llosa.

Duració: Cinta 1: 1 h. 30 minuts.

Cinta 2: 1 h.

Signatura: Ot8

CINTA 1 – CARA A:

M'agradaria que em digués una mica el nom, els cognoms i les dades bàsiques.

“Vale”. Josep Mª Vilumara Lamarca, edat 63 anys...

Vostè és d'aquí de Barcelona?

De Barcelona, sempre he viscut... he nascut aquí, on estem ara, a aquesta casa. No, he nascut a la casa del costat, però vaja, des dels 5 anys estic aquí, al carrer Plató nº 10. Vaig estudiar enginyer tèxtil i... i ja està, i aquest barri és el barri de Sant Gervasi de Barcelona, on davant de casa meva quan era petit, venien els bens a menjar, tot això estava...

Eren camps.

Eren camps, no tot eren camps, ja hi havia una casa però vaja, aquí davant de casa meva lo que hi havien eren bens.

I ara hi ha persones.

Ara hi ha persones, vui dir que...

Ha canviat el pél per la pell.

Ha canviat molt, i aquí a prop doncs dos carrers més avall hi ha la Via Augusta, per on passava el tren, i per lo tant, per aquí els cotxes encara no interrompien, eren extraràdio ja.

L'arribada de la família aquí al carrer Plató em sembla que està una mica relacionada amb la pròpia evolució de la fàbrica, no?

Clar, la fàbrica estava on està la Diagonal, on ara hi ha la Plaça Francesc Macià, i llavors el pare vivia entre la fàbrica i el despatx, al despatx abans hi havia una antiga fàbrica, era al carrer Baix de Sant Pere nº 42, encara hi és la casa i la fàbrica, encara es veu a dintre, i a més era de la família, dels meus cosins, i és una fàbrica molt maca per cert, la porta és molt maca, val la pena un dia pots entrar a dintre, al nº 42 i per dintre es veu exactament la fàbrica, amb els despatxos, les naus industrials, es veu molt bé. I el pare vivia allí al principal, allí és on va néixer.

Però després la fàbrica es va traslladar a la Diagonal i la fàbrica de Sant Perer va anant baixant, va anant baixant i es va quedar al despatx.

Llavors el pare després, quan es va casar va buscar un pis a prop de la fàbrica, i a prop de la fàbrica era aquí, que caminant d'aquí a Francesc Macià, passant la Diagonal...

De quina època estem parlant d'això? Quina època va ser que el seu pare més o menys, es va casar?

Als anys 30.

O sigui, abans de la guerra.

Sí, 10 anys abans de la guerra, no, 7 anys, la guerra era al 36 “pues” 6 anys abans de la guerra.

Sí, abans de la guerra, a principis dels anys 30; és a dir, que fins la Guerra Civil la fàbrica...

No, no, no, el meu pare es va casar a l'any 30...

El seu pare es va casar a l'any 30, encara estem parlant... Clar, hauries de parlar de l'avi primer.

Sí, no, el trasllat de la fàbrica de Barcelona a la Plaça Francesc Macià va ser al 1860 ja, va ser quan van enderrocar les muralles de Barcelona, i les muralles de Barcelona les van enderrocar just després de descobrir-se o inventar-se el telègraf amb fils, el telègraf amb fils va fer que s'enderroquessin les muralles de Milan, de París, de Londres, d'Amsterdam, de Barcelona; o sigui, de totes les ciutats industrials una mica importants d'Europa. De mica en mica que anava arribant el telègraf, a l'any següent, a partir de dos anys ja van enderrocar les muralles. Per què? Perquè amb les màquines de vapor hi havia molt fum a dintre les ciutats, i les ciutats estaven inquirides, cada vegada havia més fum i més gent allí, semblava una mica... no hi cabia la gent, semblava una mica els pisos dels immigrants ara, quan arriben d'un país "pues" es fiquen en una casa, en un pis, a cada habitació hi viuen no sé quants. Hi havia molta gent, no? Era el mateix que passava quan hi havia la immigració als anys 60, 1960, fa 40 anys, quan venien els andalusos, estremenyis, murcians, venien aquí, arribava un i quedaven inquirits als pisos fins que no tenien diners per anar a un altre lloc i comprar-se pisos i tot això.

Lavors portar la fàbrica de Barcelona aquí la Diagonal significa que la Diagonal en aquells moments, era un lloc bastant obert, bastant perifèric, no?

Clar, la Diagonal no existia.

No hi havia res.

No existia, en realitat van fer la Diagonal a la Travessera de Les Corts, a la Travessera de Gràcia, sí, sí, anava del poble de Les Corts al poble de Gràcia, allí estava la fàbrica.

Lavors amb l'obertura de la Diagonal es tornen a trobar amb la necessitat de tornar a desplaçar la fàbrica.

Clar, al 1907 obren la Diagonal, fan la Diagonal i llavors nosaltres teníem de treure la fàbrica, que estava just al mig.

Just al mig.

Just al mig.

No se salva res.

No, es va salvar la casa del pare, que estava a la Travessera i es va salvar una nau petita que va servir de taller d'arquitectura, i allí en aquell taller d'arquitectura es fa... "bueno", l'avi va fer un taller d'arquitectura i d'art, pluridisciplinar.

No estava vinculat amb la fàbrica, per això.

No estava però "bueno", ell estava relacionat amb el mestre de Gaudí, el mestre que era professor de Belles Arts i d'Arts i Oficis, i llavors allí va agafar alumnes i amb el meu oncle Joan Gargós, i amb el Maneralt... i van anar... amb el de Can Serra... l'escultor, i van anar... i va anar Benet, Margarit, va anar Jardiniers... Miratvell, en Rigalt... una sèrie de gent pluridisciplinar. I llavors va anar Gaudí també, i Gaudí va agafar al meu oncle i al Benet com a deixebles i són els que van seguir la Sagrada Família.

Ah, sí, això m'ho havia explicat una vegada.

Lavors van agafar un aula que després van tirar a terra.

Lavors arriben i descobreixen Hospitalet. Com és la descoberta de Hospitalet? Per què Hospitalet per posar-hi la fàbrica?

Sí, llavors estava de moda anar cap a Sant Martí, al tirar les muralles hi ha una sortida cap al Besós, una sortida natural, a més cap allí anava el tren de Mataró suposo, va tirar cap allà. I

l'avi va mirar a Sant Martí i va mirar als costats, al costat de Sant Martí i va mirar al costat de cap al Llobregat, i cap al Llobregat era Hospitalet.

Quina diferència hi havia? Hi havia la diferència de que si la fàbrica estava entre el barri de Les Corts i el barri de Gràcia hi havia gent que venia de Sarrià, tenia treballadors que venien de Sarrià, altres que venien de Gràcia, altres que venien de Les Corts, per lo tant, els de Sarrià i els de Les Corts els hi resultava molt més a prop anar a Hospitalet que no anar cap a l'altre extrem. Això és un punt. Un altre va ser les condicions de humitat, la fàbrica de seda necessita molta humitat, i nosaltres teníem que el barri de Sant Martí està lluny de les muntanyes, en canvi a on estava la fàbrica de Vilumara a Hospitalet, està just quan acaba la serra de Collserola, Samuntà i allí... Una altra cosa és que quan acaba Samuntà, a sota, ja hi ha els acuífers, els acuífers del Llobregat, i tenia una abundant aigua, i al lloc de la fàbrica van posar forats, van fer forats al terra i pou i hi havia una quantitat d'aigua impressionant; o sigui, que tenia prou humitat de Samuntà, el mar on l'humitat xoca amb la muntanya, i a sota tenien una quantitat d'aigua impressionant. Per altre costat allí hi era l'antic camí romà, l'antic camí que anava de Barcelona cap al sud, i coincideix també... és normal que el camí pasés just pels límits, no?, perquè abans a sota, més cap al mar... aquella terra no havia sigut marítima, havia sigut fang i tal, però també és lògic que allò que havia sigut l'antiga costa en realitat a l'època... fa 3.000 anys o no sé quants allò havia sigut costa, havia hagut sempre un camí, el camí romà, era un camí històric i va ser l'afirmació de Hospitalet.

Doncs aquesta història feia que al barri de Hospitalet antic fos un barri d'una certa veterania, veterania històrica dels segles, i una fàbrica de seda necessita fer-se a un poble on hi hagi una certa qualitat humana, una certa veterania.

I es va tenir en compte per exemple, la tradició que hi havia a l'Hospitalet de puntaires i tota aquesta tradició, o això va ser una casualitat?

Sí, com a lloc de treball hi havien dos coses molt importants, una era la tradició de puntaires, que era clau, o sigui, no es podia fer una fàbrica de seda on no hi havia una tradició de maneres, i una altra que al fer el Canal de l'Infanta "pues" allí hi havien també tot de persones amb experiència mecànica, el tractament de la ceràmica, el tractament de les fàbriques del Canal de l'Infanta feia que hi hagués una tradició ja feta.

I després suposo que el tren també era un punt a favor, tenir el tren al costat.

El tren i la carretera.

El tren i la carretera, exactament.

Hi havia el carrilet per un costat, hi havia el tren de la RENFE i hi havia la carretera, vol dir que el transport per portar carbó... el carbó podia venir o de Gales o podia venir d'Asturies, en barco, desembarcava al port, embarcaven al tren i del tren fins aquí l'estació de Hospitalet, i de l'estació de Hospitalet a la fàbrica en un carro. O sigui, tota la mercaderia que sortia de la fàbrica tota sortia en un carro, anava cap a l'estació i allí...

Clar, perquè allà al voltant vostès tenien, al costat, tocant mateix La Farga, davant hi havia "el marmol", a l'altra costat...

La Farga era una cosa petita, petita, petita, molt petita, molt petita.

Clar, perquè és després que creix.

Sí, era una cosa molt petita, molt més petita que la nostra fàbrica, era una cosa...

Llavors vostè recorda per casualitat els terrenys aquests on hi ha la fàbrica pertienien a un sol propietari o els van haver de comprar així a trosets? Per casualitat, si se'n recorda, eh?, perquè Déu n'hi do.

... Tinc aquí, para...

Ens havíem quedat en lo de la situació...

Sí, ho va comprar... em sembla que ho va comprar una senyora que es deia Trets, el terreny.

Perquè això pertenia a lo que havia sigut la finca aquella de Cal Tres, tocant la Rambla dels Oliveres?

Poder sí, potser que “algo” ho va comprar l’Oliveres i l’altre els Prats o...

Perquè Prats era la mare del... la mare del Oliveres.

Sí... potser que sí, de Prats i “algo” de Oliveres, tinc l’escriptura.

No hi ha problema. Llavors el seu avi comencen les obres en aquell sector a l’any 1907 mateix?

“Bueno”, ell va iniciar les obres... des de l’any 1900 va començar a projectar, i llavors va arribar a la conclusió de que tenia d’anar la fàbrica orientada al nord, de cara a humitats. Va demanar presupostos i estudis a diferents enginyers de Suïssa, va anar a Lyon, va anar a Zurich, va anar a Commo ????, va buscar les fàbriques més avançades...

Clar, perquè va fer l’últim de l’últim; o sigui, clar, al haver-la de fer de nou fa fer lo més ultra-modern.

Clar, si agafes i et compres una rentadora o un ordinador, compres l’últim.

Clar, evidentment.

Ell va fer lo mateix, clar. Llavors ell va agafar i va viatjar, i va viatjar a les zones de... a les 3 zones d’Europa on hi havia més tradició. Llavors la fàbrica de maquinària més prestigiosa està a Zurich, a prop de Zurich, a Winterthur, i es diu Ruty. Llavors se’n va anar a Ruty i a la casa Ruty va demanar aviam quins enginyers feien les fàbriques més modernes, no? Se’n va a anar a Commo ????, i es va relacionar amb comercials i es va enterar quins eren els enginyers tal, a Lyon també i va demanar estudis, es va entrevistar amb enginyers d’aquestes 3 poblacions i naturalment d’aquí de Catalunya també.

Llavors amb l’equip d’enginyers de la fàbrica també... també van intervenir, clar, va sumar tots els conceptes. Tenim “planos” i projectes molt interessants de diferents estudis, molt interessant.

I qui va guanyar al final, diguem, la concessió?

“Pues” al final una part la va fer un arquitecte italià, un enginyer italià, també ho va fer un arquitecte d’aquí, i amb diversos projectes que van fer enginyers de la fàbrica, i ell era una mica el coordinador d’idees i de disseny. El disseny de la fàbrica el va fer ell, perquè ell això no... això no podia ser una altra cosa, o sigui, ell ho tenia ficat al cap i això...

Clar, ell tenia molt clar el que havia de ser.

Ell tenia al cap... o sigui, artísticament i conceptualment, la divisió d’espais, tot això “al fi i al cap” és d’ell, els detalls dels totxos, l’amplada de la paret i tot això, això ho va fer ell.

Clar, escolti, la fàbrica per això va... amb el temps va anar ampliant-se; és a dir, des d’un inici hi havia menys naus de les que avui en dia s’han pogut veure, fins no fa gaire, diguem.

Sí, però no gaire, perquè inicialment ja va fer la caseta de la porteria, va fer la nau de l’est, que després es va ampliar, “en vez” de tenir 10 ??? com té ara en tenia 6, però eren iguals, els 4 últims ??? són una mica més amples que els altres, però vaja l’antiga construcció si la mires...

És la mateixa.

L’edifici és d’ele, que fa una ele, aquell ja és el primitiu. L’estampació que dona al carrer Girona és molt posterior.

De quina època és l’estampació?

De l’any 68, sí, això és molt recent, del 66, 68. I la... Llavors el magatzem de recanvis, que està al “fondo”, aquests va sofrir modificacions.

I el motor estava...?

El motor està tal com es va construir, sí.

I la xemeneia també.

També, o sigui, la base de tota la fàbrica es va construir “llavorens”, i va ser idea de l’avi Francesc.

I la casa, que vostè diu la porteria, és també l’habitatge del director, no?

Sí.

Va ser concebuda des del principi per albergar un habitatge o per tenir allà lo que eren les oficines de la fàbrica?

No, no, sempre d’habitatge, es per això que l’habitatge està a la part més alta i el director desde allí divisés tota la fàbrica, a sobre del terrat és com si fos una torre de vigia, no? I el director des del pis de dalt, desde casa seva dominava perfectament la fàbrica; i en canvi el porter que estava a sota, a la planta baixa, des d’allí s’hi pot divisar una mica però no es divisa totes les teulades i tota la fàbrica, i en canvi es divisa l’entrada del carrer, la gent que arriba, la gent que surt. Això és lo que divisa el que fa de porter.

L’entrada lateral també sempre havia estat, la que dona al carrer Girona?

Sí, però aquesta entrada abans donava al carrer Vilumara. El carrer Vilumara arribava fins la fàbrica, era el camí que anava de la carretera a la fàbrica, lo que passa que per La Farga, amb una sèrie d’irregularitats històriques “pues” es va quedar el carrer, es va quedar els costats, lo que li va donar la gana, i es va tapar la porta. Al tapar la porta nosaltres vem agafar i vem fer la porta al carrer Girona.

Escolti, llavors la fàbrica ha tingut... o sigui, de la família Vilumara per la mare, han sigut 3 les persones que han estat a càrrec de la fàbrica, que han sigut el seu avi...

D’aquesta fàbrica sí.

D’aquesta fàbrica. El seu avi, que m’agradaria que digués el nom perquè quedés enregistrat, sencer, amb els cognoms i tot...

Francesc, Francisco Vilumara i Loiana.

I el seu pare.

Josep Mª Vilumara i Carreres.

Tots 3 han portat... han estat al capdavant de la fàbrica, vostè ha sigut l’últim.

Jo el que menys.

Menys temps.

Jo he sigut el que ho ha desfet tot. És així, un la va fer, l’altre la va conservar i l’altre la va arruinar.

No, home, el temps tampoc... “Bueno”, és igual, però vui dir, no és ara l’època que era llavors tampoc, però el que jo sí que volia que quedés són els noms gravats i després explicar una mica això, que clar, abans no era com ara, que ara la gent es jubila als 60 anys; o sigui, són persones que segurament van estar fins als últims dies de la seva vida d’una forma u altre pendent de la fàbrica, no?

L’avi es va morir als 70 anys em sembla.

Va morir jove... M’agradaria que vostè, que té una formació d’enginyer, no?, m’ha dit que era, i a més a més que coneix i ha conegut molt, molt, molt bé la fàbrica, millor segurament que la gent que hem entrevistat, ,’agradaria que m’expliqués com s’inicia el procés desde que entra la matèria prima fins que surt, si és possible.

Hi ha hagut dos períodes diferents, un primer període a la fàbrica també s'estampava i s'acabava, després es va deixar d'estampar i a l'últim període es va tornar a estampar; o sigui, s'estampava i acabava, no s'estampava i s'estampava.

A l'Hospitalet es va estampar, parar d'estampar i estampar o no?

Sí.

O sigui, que l'Hospitalet va viure les tres fases aquestes, no?

Sí, la primera i la tercera són similars...

Canviant les tècniques suposo...

Sí, a la primera també s'acabava i a la tercera no.

Ah, d'acord.

En el procés, nosaltres no fèiem el fil, el fil ve fet, i el fil ve del cuc de seda, el cuc de seda menja la fulla de la morera, hi ha una sèrie de fàbriques on agafen i junten els filaments de la seda i fan el fil.

Això ho feien aquí a...

Això ho feien a Murcia, a València... però bàsicament a Itàlia i bàsicament a la Xina i al Japó. La Xina és un dels grans productors de seda natural des d'abans de Marco Polo i de tots els que feien el descobriment entre Orient i Occident.

I a l'Hospitalet arribaven sedes de lluny o eren nacionals?

Arribaven sedes de la Xina, via Italia, via Lyon, via Commo, via València, via Múrcia...

Com arribava, en vaixell?

En tren, en tren.

Fins l'estació de l'Hospitalet.

Sí.

I des d'allà eren portades en carros.

En carros.

De la pròpia empresa Vilumara.

Sí.

Fins a la fàbrica.

Sí.

Llavors què passa amb el fil aquest? M'agradaria que m'ho expliqués perquè són coses que un pot donar per fetes però s'han d'explicar bé, i prefereixo que les expliqui vostè, que les explicarà bé.

Llavors hi havien diferents tipus de fil, els fils tenien el seu us segons els diferents tipus. Hi havien fils que eren brillants, altres eren mates, uns fils que estaven tenyits previament, fetes de color, o nosaltres quan arribaven els teníem de portar al tintorer perquè els tintés. Nosaltres no teníem el fil.

Qui els tintava? Ho feien a l'Hospitalet això?

No, no, no, a Hospitalet no, no sé on debien anar, pràcticament no es tintava, hi havia un tintorer que es deia "Tintes especiales" que estava a Cornellà, però no sé si aquest també tintava seda natural o només feia altres coses, eh? Però com a proximitat geogràfica hi havia un que es deia "Tintes especiales" que estava a Cornellà.

El mateix filador, que en realitat no era filador, perquè lo que feia... feia el fil a través dels fils de seda però que la seda ja és un fil, eh? Perquè lo que treu el cuc és un fil, no és com el cotó,

que treu unes fibres i llavors s'ha de... o la llana, que lo que treu al tallar-ho bé són fibres. No, lo que treu ja el cuc de seda és un fil continu i llavors lo que has de fer es juntar, no? Llavors el torçador, el que junta els fils, és un torçador, ja l'hi podies demanar el fil tenyit. Llavors hi havia un molt important de València que es deia Lombart, que ho feia, i ell mateix tenia.

Però escolti, el fil que feien servir no era el fil simple, debien ser dos o tres filaments com a mínim, no?

No, molt més.

Molts més, no?, perquè si no allò es trenca.

Molts filaments eren, sí.

Això venia fet ja.

Això venia fet. Nosaltres fèiem els efectes especials, llavors sí teníem màquines de retorçar nosaltres, podíem fer fantasies, creuar coses, però això era no per fer grans produccions sinó per fer produccions petites. Has de pensar que un fil de seda pot tenir mil i “pico” de metres donant voltes, mil i “pico” de voltes per metro, 1.400, 1.500 voltes per metre, molts metres... De vegades això després al texir-ho s'encongeix, si agafes una corda, li dones voltes i l'agafes pels dos extrems s'encongeix, no? Això fa l'efecte de relleu, es poden fer molts efectes, recalcolats, saps això que s'arruga?, o de crespats... Es pot fer moltes coses diverses.

Llavors un cop enmagatzemats cada tipus de fil...

Llavors cada tipus depén si estava en color, en cru...

Si s'havia de portar a tintar, un cop arribava tintat, tal, tal, llavors...

Llavors aquest magatzem estava... Hi havia un magatzem de fil que estava al soterrani.

De seda natural.

De seda natural. Al fer les obres de l'institut jo he demanat que aquest soterrani no s'enderroqués i es conservés tal com estava, però lo que van fer és tapar-lo i... és un disbarat, perquè no costava res guardar-lo, però tenien por de la seguretat dels nanos, que un institut té la inconveniència que els nanos, els “gamberros” es poden ficar per tot arreu i poden fer disbarats. Fer el que volgués però una zona que es conservés, i allò era un record molt maco.

Estava al soterrani i llavors recollia la humitat i aquesta humitat feia que es conservés el fil, que no se sequés, perquè si se seca el fil llavors agafa i es seca com una fulla de paper, no? Si està sec o molt sec es trenca més i si té un cert grau d'humitat... si en té molt es desfà, és clar, tampoc convé, ha de tenir un cert grau d'humitat.

Una vegada nosaltres agafàvem aquest fil, el teníem de preparar per teixir, al preparar per teixir... al teixir al teler hi ha un ordit que va en una direcció, un fil que va en una direcció i uns altres que estan a la trama que són una perpendicularitat. Doncs per nosaltres posar el fil longitudinal per poder teixir, l'ordit es té de posar amb uns...

Amb unes bitlles especials.

No, primer es té de posar en uns grans tambors, amb uns balons al costat per aguantar, hi ha dos ferros rodons cilíndrics que aguanten el rotllo on es té de posar el teixit. Per fer això, nosaltres... per posar això, per preparar l'ordit abans, nosaltres teníem de posar-les en uns rodets, posàvem uns rodets... uns rodets són una espècie de fusta, que són uns cilindres i al extrem també té dos balonets igual que els probadors, l'ordit té dos rodones, dos cilindres que agafen i eviten que s'escapi el fil. Nosaltres primer de tot, per lo tant, teníem de passar de la madeixa... és on tenia el fil de seda natural, la madeixa... Una madeixa és com aquestes madeixes de llana, una bola, llavors venia una madeixa i aquesta madeixa tenia que passar al rodet, i del rodet “llavorens” es passava a una fileta...

Això que té, tots els “colchonets” i fora estan els rodets.

I d'aquí es podia fer l'ordit. Llavors ja tenies la trama, en tenies de fer les bitlles que és lo que va dintre les llençadores per passar pel teler per fer la perpendicular.

D'acord. Escolti, però tenint en compte que la seda és tan delicada es devia trencar cada dos per tres.

Es trencava cada dos per tres, per lo tant una persona no podia portar gaires màquines, i era molt important també la qualitat. Després van provar de fer a Murcia, va haver una certa promoció de moreres aviam si conseguíem fer el fil, però no van conseguir qualitats bones, aquesta és la veritat. Potser les qualitats més bones eren les que venien de Xina i després els japonesos també es van espabilar, però la seda xina l'havien fet tota la vida... i actualment ho continua sent, eh?

Però què ho feia això, el tipus de morera, el tipus d'espècie o el tipus d'animalot?

Aquests en sabien més, feia 2.000 anys que ho feien i sabien més que nosaltres, diguem-ho així, no?

Sí, sí. Tenim posades per les llençadores ja el fil, i llavors comença la feina al teler. Quina mena de telers han hagut a la fàbrica? Així una mica per èpoques.

Quan vam venir hi havien telers mecànics, al segle XIX hi havien telers manulas però a principi del segle XX, que la fàbrica la vam comprar a 1907 hi havien telers mecànics. Hi havien uns telers que feien... dividíem els telers en tres grups, uns que feien sempre uns dibuixos molt simples, que en deien la plana. La plana és com un joc de dames, saps?, que n'hi ha un quadradet blanc i un altre negre, "pues" el teixit fa quadradets. Vol dir que el fil de la trama... o la passada, en realitat nosaltres diem la passada de la trama, no? La trama fa... passa una vegada per l'ordit i una altra per sota, un altre tal, tal, tal, i fa com... com un cistell, no?, com aquests cistells que fan un sí i un no, "pues" lo mateix. Doncs aquests són els telers de plana, que són els telers més sencillats. Els més sencillats però que podien fer tafetans i teixits de seda de gran qualitat que són els que tenen molta resistència, perquè van molt creuats.

Hi ha uns altres que poden fer... que tenen una maquineta a sobre i una maquineta per fer efectes més... fan fins 17, 18 posicions diferents; o sigui, poden fer una diagonal de 18 fils que vagin diferents. Hi ha uns altres que poden fer...

Però i això de la maquineta què és, se li col·loca com una plantilla diguem-ne, per saber com ha de creuar els fils o com és això?

Sí, sí, es fan unes costelles que es diu, les costelles... Aviam, com ho podria explicar això? Van unes fustetes que... Aviam, anirem pas per pas que és més fàcil, les fitxes perforades actualment, abans anaven les fitxes magnètiques que tenim ara per tot arreu, pel metro mateix... Les fitxes eren iguals però eren amb foradets. Llavors depen si té un foradet o no té un foradet encaixava o no dintre d'una maquineta, així és com van començar els ordinadors amb els foradets, no? Els foradets venen d'aquestes màquines tèxtils; o sigui, llavors tu agafes i poses una fitxa, la fas passar per un "puesto" on hi ha uns ferrets que topen, on no topen al foradet el ferret passarà i on topa no passarà. Llavors un sistema de palanques fa que si hi ha foradet, agafa i s'aixequi el fil i si no hi ha foradet no s'aixequi el fil, si s'aixequen els fils vol dir que la trama quan passa pot passar pel mig o no pot passar pel mig.

El sistema primer no eren foradets sinó eren unes fustetes que anaven a un lloc que es deia costelles que anaven corrent, i depen de si trobaven una fusteta o no "pues" lo mateix. Lo important és unes palanquetes que vagin trobant en cada posició, fent canvi de passada; o sigui, un canvi de passada de trama, de la llençadora, s'ha de passar a la llençadora, la llençadora té de sapiguer si tenia de passar per sobre o per sota dels fils de l'ordit i quins té de passar, i això ho mana aquest sistema que és el sistema informàtic.

Llavors hi ha el sistema Jacquard... ha fet els foradets i és lo mateix que a la maquineta, a la qual hi pot haver 4.000 i "pico" de posicions diferents, per fer un dibuix al qual hi ha 4.000 fils que funcionen diferent.

És a dir, del mecànic primer, aquest la plana aquesta i després...

Telers a la plana.

Després està la maquineta i els Jaquard.

El Jaquard el qual era per ferels dibuixos, teníem la maquineta per fer petits dibuixos.

D'acord, les coses ben explicades s'entenen, les ha d'explicar algú que en sàpiga. Perfecte, llavors tenim tot el joc de trames i de varietats de telers, que també suposo que va una mica per èpoques, tot i que probablement els de maquineta i els Jaquard més o menys van poguer anar treballant alhora.

Aquesta divisió de telers és vigent avui dia.

Ah, però se segueixen utilitzant per exemple, els mecànics aquests?

Igual, igual.

D'acord, és a dir, que poden ser contemporànies tots tres.

Sí, sí, el de la plana és vigent, el de la maquineta és vigent i el Jaquard és vigent, els sistemes no han canviat.

A nivell de personal...

Lo que passa que ara per manar això ho manes per ordinador i has de canviar el sistema... les plantilles, has de canviar les plantilles.

A nivell de les senyores que havien d'estar allà, els mecànics necessitaven més persones que els Jaquard per exemple, o no?

No, això tot era mecànic, tot anava amb mecanismes i anava amb electricitat, eren mecànics; o sigui, la plana, els de maquineta i els Jaquard tots eren, tots.

I llavors què feien els dones?

Les dones "pues" el fil que anava a una llençadora, la bitlla que hi ha a dintre de la llençadora tenien de canviar-la, fer el nusset, i llavors com que els fils són molt prims es trencaven.

Llavors havien de parar la màquina...

És clar, tenien de parar la màquina, descosir, a vegades es trencaven varis fils a la vegada, llavors tenien la gran feinada...

O sigui, bàsicament era una feina de vigilància.

Es trencaven molts fils.

Perquè es trencaven molts, o sigui, estar constantment arreglant els fils.

Sí, com que els fils són molt petits i és una cosa molt delicada tenien de... quan havia una passada que quedava malament tenien de desfer el teixit, tenien de treure la trama feta i tornar-la a teixir de nou.

Perquè la quantitat de nussos tenia suposo també alguna cosa que veure amb la qualitat final de la peça.

Clar, nosaltres teníem de fer un teixit de seda perfecte.

I llavors clar, si una peça sortia amb molts nussos probablement no es podia...

Era saldo.

Era saldo.

Era saldo, de seda natural.

Però la seda natural no es va fer servir sempre, no?, també es feien servir sedes artificials.

Nosaltres, des del 1400 i "pico" que coneixem fèiem seda natural, però la seda natural va caure, va caure molt, però sempre vam fer "algo" de seda natural.

Per què va caure, pel cost?

Va caure perquè a uns senyors se'ls hi va ocórrer a finals del segle XIX, principis del XX, que podien fer amb la pasta que es feia paper, podien fer també fil, debien pensar que els arbres... Ara tenim el cap per un altre “puesto”, no? Dels arbres feien la pasta, la pasta passava entre cilindres i es feia el paper. “Pues si en vez” de passar-ho pels cilindres els passaven per un foradet feien un fil, i d'aquí va sortir una cosa que es deia rayon viscosa, i després de molt experimentar i tal, tal, tal, cap als anys 20, 20 i “pico” el rayon va començar a ser jauna fibra solucionada, llavors obtenien un fil bastant similar a la seda natural. També, la seda natural era el fil... era lo màxim de fi, és com l'or dintre de la joieria.

De “filigrana” per entendre'ns.

De “filigrana”, sí, lo màxim, i és clar, era de minories, cada família tenia un vestit de boda o... tenia un vestit dels diumenges màxim, i aquest s'heretava de pares a fills, llavors clar, la seda natural al ser tan important, històricament ha estat un signe de distinció, perquè molta gent ho tenia, vui dir, tenia un vestit, llavors el senyor tenia una camisa... llavors el problema era com obtenir un fil que fos similar, és clar, la llana és irregular, el cotó és irregular, en canvi el paper és regular. Doncs com ho podem fer? Si feien un forat, feien la pasta mateix dels arbres, del paper, la feien passar per un foradet cilíndric, conseguïen una fibra totalment rodona, perquè la seda és també rodona...

Però no es trenca? El paper es trenca, li debien afegir alguna altre fibra.

Sí, és clar, buscaven algun conglomerat que...

Escolti, i això era més resistent també a l'hora de treballar-ho?

Sí, però quan es mulla també es trenca, o sigui, el rayon-viscosa quan hi ha massa humitat es trenca el fil, com el paper, es trenca, si el mulles es trenca, si tu un fil de rayon-viscosa l'agafes i el mulles amb la boca mateixa, amb la llengua, el mulles, l'estires i té resistència.

I llavors aquests vestits que feien amb rayon no es poden rentar?

Sí, es poden rentar, és clar.

I no es trenca? Escolti, ara li pot semblar una tonteria això que pregunto, però...

Però té “menos” resistència que la seda o el cotó, evidentment. Llavors es qüestió de donar-li torsió, si li dones torsió llavors ja aguanta més. De totes maneres tens un “brillo” excepcional com la seda natural, no com la seda natural, però és la fibra que si sembla més a la seda natural perquè llavors brilla.

Llavors a partir d'aquí, això va tenir molt d'èxit, la gent va poguer agafar i posar-s'hi seda artificial, la gent va poguer tenir teixits de tipus seder, amb un tacte molt suau, molt més agradable que el cotó i la llana, és molt suau, molt seder, i els colors que s'obtenien també eren molt més brillants, i clar, tu saps que sobre el paper es poden conseguir colors molt més brillants, també passa amb el cotó. El cotó i la llana al ser fibres discontinues i irregulars com una reflexió de la llum que fa que siguin molt més mates, en canvi això com les fibres eren cilíndriques per reflexió de la llum són molt més brillants.

Sembla mentida, la tècnica...

Sí, però és que el paper, els arbres en sí, si agafes un arbre i ho neteges brilla, si ho fas ben allisat brilla. Llavors això va tenir molt d'èxit i al tenir molt d'èxit això es va menjar gran part la seda natural; o sigui, la gent “en vez” de comprar-se una fibra de seda natural es comprava un teixit de seda artificial, llavors la producció de seda natural va anar baixant.

Però igualment en veu seguir fent de seda natural.

Sí, fins al final.

D'acord. Ja tenim feta la peça, un cop està feta la trama aquesta què passa?

Repassar-ho, aviam quantes... Es portava a un “puesto” que es feia... les senyores que estaven per exemple esperant un petit o que tenien les cames inflades o lo que sigui, doncs aquestes

podien seure, les portàvem a un “puesto” a part, on no tenien tot el soroll dels telers perquè també estaven més cansades, no?, i llavors allí agafaven i el passaven per un “plano” inclinat i anaven veient la roba aviam com estava tallada, si veien nussos, si hi havien defectes l’agafaven i feien... si un fil estava rugós ho tenien de còrrer, d’arreglar defectes.

Això eren les despinçadores?

Aquesta és la feina de les despinçadores.

Però si hi havia nussos ja no ho podien arreglar això.

Sí.

Encara es podia arreglar.

Sí, sí.

I amb les vores, amb els costats què es feia?

Als costats tallaven les...

Els fils que havien quedat.

Els fils que havien quedat, els fils com que acaba la trama i “pum”, queda un tros, llavors elles anaven treient totes les vores.

Però no s’assegurava diem, els “cantos” de la roba.

“Bueno”, els “cantos” de la vora sí s’han d’assegurar perquè les vores són més...

Ah, sí, la trama és més junta diguem, no?

Sí, més junta la vora, l’ordit.

L’ordit, això.

La té més junta i per lo tant, té més força, i té més força i llavors el teixit també quan està... una peça pels extrems no només no es desfila sinó té més presència, no? Té més presència.

I escolti, això dels colors i tot això, per exemple, això deien: “Avui farem blanc”, i feien seda blanca, i: “Avui es fa color vermell i color groc”, o no, o això anava entrant segons les comandes?

No, té en compte que un teixit de seda va poc a poc, entremar-se al teler, durant molts dies.

Ah, sí? Per exemple, per fer 10 metres quants dies...?

Depen de l’any...

Però per tenir una idea o és igual...

Per tenir una idea, per exemple, un teixit que tingui 30 passades, i que fagi 150 passades al minut, 30 passades per centímetre, feia 150 passades i la trama a còrrer... Allò vol dir que 150 dividit per 30 dona 5 centímetres, no avança res.

O sigui, que molt lent.

Molt lent, el fil és molt primet i va lent.

Ja tenim la peça, i això de l’estampació?

Quan nosaltres fèiem els fils per ordit, preparar el teler... per exemple, podíem fer un ordit blanc, un altre ordit negre, un altre vermell, un altre groc, llavors a l’entramat podies fer els efectes; o sigui, si tu feies un ordit blanc, sobre l’ordit blanc feies tramet, podies anar canviant els colors que tramaves, la qüestió era fer ordits lo més uniformes possibles, el blanc i el negre es feien molt i llavors tramaves en diferents colors, i així feies els efectes, però és clar, també tramàvem en colors, lo que vol dir que abans tenies de buscar a la plana per fer ordits blancs o negres i de color, al Jaquard blancs, negres i de color, a la maquineta ordits blancs, negres i de color... Llavors també passava que cada teixit té un número determinat de fils, i una densitat de

fil, lo que vol dir que els ordits anaven per densitats; o sigui, en una densitat determinada... la densitat és un número de fils per centímetre a l'ordit, o sigui, quan fas el tambor aquell dintre de l'ordit, no? Llavors tu podies tramar diferents articles sempre que l'ordit fos el mateix, la mateixa densitat.

I en quant a l'emplant de les peçes, sempre ha sigut la mateixa o... suposo que han hagut canvis, no?

La tendència ha sigut anar rondant la temporada històrica. Fèiem mocadors de seda, fèiem mocadors, fèiem corbates, que per corbates fèiem 70 centímetres, per mocadors fèiem 80, i les peçes de roba vam fer 80 centímetres i 90.

I ara últimament com...?

Fan 160.

Ja es fa ample.

160 acabat. D'aquí a l'any 1900 que feien peçes de 70 i 90 a l'any 1960 que es feien a 80, feien les peçes acabades de 160, vol dir que quan es teixien podien fer 2 metres, després s'encongeixen.

A la fàbrica no van arribar a fer amplades tan grans, van mantenir més o menys...

És clar.

Perquè clar, això significava canviar la maquinària.

Clar, es va tenir d'anar canviant, és clar, la maquinària de 1960 no era la mateixa que 1990, ni la mateixa que al 1900.

I recorda si es va canviar moltes vegades les màquines per fer totes aquestes adaptacions?

Home, és clar, cada any hi havia un parell d'inversions. Lo que passa que va haver telers... un teler també es pot modernitzar canviant l'amplada i anant posant mecanismes... Així com un cotxe, que li pots posar... li pots canviar el motor, li pots posar aire condicionat, li pots canviar un parabrises, li pots canviar... i al final del cotxe antic no queda res, o sigui, que les coses les vas modernitzant.

Quants telers han arribat a haver a la fàbrica?

200.

200, en aquestes 3 varietats, entre mecànics, Jacquard i de maquineta i tot això.

Sí, més o menys hi havia 200 telers molts anys.

I normalment quantes dones hi havia per teler?

Una, després dos, això és lo que hi havia. Si era un teler Jacquard "pues" una sola perquè era molt menys complicat, un teler de plana llavors hi havien dos, però cada vegada que tenies de passar... quan els telers anaven millorant llavors havies d'anar passant a més telers, perquè el fil també es trencava "menos", tenia més resistència i els telers tenien canvis, es paraven automàticament, els trocadors eren més llargs, per lo tant hi havien menys canvis, i cada vegada que la direcció tenia de fer que la gent portés més telers "pues" hi havien series protestes. Els canvis porten feina, humanament, la gent té una resistència als canvis.

Escolti, llavors així per una "tonta" com jo, que jo de roba no en sé res. Un cop tenim la roba feta i repasada, és a dir, que les despinçadores ja han mirat els defectes i ho han arreglat i tal, aquesta roba suposo que es va plegant, que no es faci malbé i es guarda als magatzems, i llavors què passa?

Ve el control de qualitat.

Control de qualitat, i això qui ho fa?

Ho fa un senyor que està...

Un senyor especialista per això.

Sí, va control·lant totes les robes, va posant totes les tares que té i llavors aquest informe passa... immediatament, si ve una roba... un teler que va malament immediatament avisa a l'encarregat i al director de la fàbrica o al contramestre corresponent perquè arregli aquell teler, perquè si no...

CINTA 1 – CARA B:

... Si és culpa d'això, de que té una mala època se li diu: “Vingui, vingui...” Llavors s'avisava al contramestre o a la teixidora corresponent i se li portava allí perquè veiés què anava fent. Si hi havien dos torns... els torns van marcats, o sigui, a lo millor al matí hi anava bé i a la tarda no anava bé, llavors aquella teixidora en aquell moment, per lo que sigui, o perquè era aprenenta o perquè estava passant un mal moment o perquè li feien mal les cames o lo que sigui, qualsevol cosa... qualsevol persona pot tenir un mal moment i una mala època. És qüestió de que se'n dongués compte de quin era el defecte que feia per poder-ho corregir, l'únic que es pot fer es veure-ho.

Llavors això de l'estampació que abans m'explicava, això és un procés posterior a tenir la peça acabada o...?

Sí, una vegada tenim la peça, la peça s'embruta, als telers s'embruta, hi ha taques de grasa, les mínimes possibles però és que a més a més el fil ha passat per una cola, s'encola, entre l'ordit i el teler, abans nosaltres l'hem encolat, hem passat per una màquina per posar una cola, passa per un recipient que és llarg i ample, i allí tot el fil s'impregna d'això i llavors passa per un secador.

Aquest líquid per què és, per donar-li resistència?

Per donar-li resistència perquè no es trenqui el fil. Llavors tot això ho tens de treure, o sigui, que lo primer que tens de fer és netejar-ho, i això es diu descruar. Lo primer que es fa llavors és rentar la peça i treure-li tota la porqueria.

I com es renta la peça?

També fixa-t'hi que el fil de seda o el fil de rayon-viscosa quan nosaltres hem fet filament i els hem juntat o els hem torçat, llavors nosaltres hem agafat i teníem de posar una miqueta “d'algo” que els jointi, posem cola perquè no es trenqui el fil; o sigui, que la cola inicial de quan hem fet el fil, l'encolat de l'ordit, les taques que es puguin fer, els mínims possibles però és clar, l'ambient embruta, lo que sigui embruta, tot això es té de fer rentat. Doncs es passa a una rentadora, no? Unba rentadora industrial, és igual que els “bombos” aquests de les rentadores, perquè les rentadores domèstiques no són res més que una còpia de les rentadores industrials, que es diuen barques.

Però el sistema és el mateix, donar voltes així...

Això.

I se seca a dintre o se seca a fora?

Sí, es diu barca perquè té forma de barca, o sigui, hi ha una politja a dalt, una roda donant volta i és clar, el recipient té forma de barca, la barca s'omple d'aigua i sabó, treus el sabó després, el passes a una altra barca i allà hi ha aigua, i lo que tens que fer és treure el sabó. Si no ha quedat net ho neteges, ho neteja la rentadora. Llavors el tens de secar, igual que la secadora.

Però se seca industrial o es penja per secar?

Es pot penjar o es pot posar a un recipient que hi hagi escalfor.

Com es feia habitualment?

Primer es secava, industrialment primer es secava, es penjava en penjadors i es feia passar per una màquina on hi havien secadors.

Clar, com els cotxes.

Com els cotxes.

El cotxe te'l renten i surt sec.

Igual que els cotxes.

Es que quan un busca similis és més fàcil entendre les coses.

Igual que el cotxe llavors, sí.

Llavors l'estampació...

Clar, però llavors la roba surt tota arrugada, quan la treus de la rentadora...

Quina feinada dona això de la seda! Surt arrugada, clar.

La tens d'estirar, la tens de planxar, una vegada planxada passa per unes màquines que... clar, la roba és una roba que a lo millor té 1000 metres o 100 metres o 200 metres, lo que sigui, no? Abans les peçes es feien més petites, es feien de 30 metres o "algo" així, ara es fan més llargues. "Llavorens" agafes i... "bueno", perquè abans pesava i ara ho porten ja elements mecànics, és això lo que traslladen les coses, abans les traslladaven les persones, i les mateixes senyores que despinçaven tenien d'agafar la peça i llavors no podia pesar gaire.

Llavos l'agafes i la màquina... és com si... tu i jo estem així, un enfront de l'altre i llavors com si pleguessim un llençol, agafes una tira, un extrem un i un extrem l'altre, llavors amb la mà tires, i amb els punys, amb les mans fas com de pinça, fas com una pinça que tira. La màquina és igual, la màquina és igual que plegar llençols, fa l'efecte de plegar-lo, l'agafes per`p un extrem de la màquina, agafes i la màquina... quan agafes a les màquines per unes pinçes, unes pinçes a cada costat, o sigui, l'operari el té agafat a la màquina, i a partir d'aquí tu vas seguint tota la roba, vas seguint tota la roba, hi ha moltes pinçes, moltes pinçes i va corrent, va corrent, són màquines molt llargues, molt llargues. Sembla, saps això dels aeroports?

Sí, les màquines aquestes per on corren les maletes.

Per on corren les maletes, "pues" igual, eh? Unes cintes molt llargues, l'agafes...

Tenen estirada la roba pels costats i l'estiren a lo llarg i a lo ample.

Exacte.

Però és prou això per planxar-la o li cal posar alguna mena d'escalfor per què...

Llavors primer quan ja el tenen una mica estirat, l'agafen i passa per un "puesto" on hi ha escalfor, llavors fixen... Clar, si l'escalfor és més alta es crema la roba, si l'escalfor és massa fort no planxen res. Llavors al sortir d'aquesta màquina es té d'agafar i la tenen de plegar.

Però s'enrotlla? La seda s'enrotlla o es plega?

S'enrotlla.

I així ja acaba de planxar-se si no havia quedat prou.

Clar, així no s'arruga. O sigui, quan l'enrotllaven és al sortir del control de qualitat, llavors sí, al sortir de l'espinçat, però en canvi aquí ja no, aquí ja no.

Llavors agafem i si nosaltres li volem donar una mica d'aprest... si li volem donar ja per acabar la roba ja planxada, nosaltres li podem donar un acabat, un suavitzant o un producte tipus les "gabardines", que rellisqui l'aigua quan plogui, li pots donar un producte perquè fagi la seva funció, li poses allà, o un aprest natural perquè tingui més cost o perquè sigui més... si el vols brillant, si vols que la roba brilli més, llavors la passes per un cilindre que l'aplani, i quan més plana sigui més brillant és, coses d'aquestes. Però si tu la vols estampar també té de passar per aquesta màquina i llavors no li dones cap aprest. Si tu l'has volgut tenyir, per tenyir no cal passar-la per aquesta màquina, per tenyir una vegada surt de la rentadora, això que diem barca,

la barca de rentar, llavors passa per una altra barca on hi ha tint, que és igual que una rentadora, igual. Llavors agafes i poses colorant, pum, pum, pum, pum, pum, i ja està.

Que s'impregni tot bé i ja.

Que s'impregni tot bé i després tens de posar el colorant, o sigui, tens de posar-lo en calent, hjas de fixar una temperatura determinada i un PH o no sé si és el PH...

Sí, el PH és com lo del pipí, no?, això que et miren l'acidesa i l'alcalinitat i tot això, sí.

Sí, lo del pipí, o l'RH de marit i muller, no? És lo mateix que el RH i lo del pipí, és això.

És clar, cada colorant té en relació a la fibra un pes determinat, si igual com l'RH de marit i muller, si no enllaça és més difícil tenir fills, "pues" si aquí el PH adequat no és adequat, llavors la reacció química del colorant amb la fibra no es fa bé, si no surt bé ni el PH ni la temperatura, ni el temps que has estat tenyint, agafa la roba aquesta i descoloreig i "tururut-tururut", t'embruta les altres robes, per això té que ser ben tintat.

Llavors tot això ha d'estar super bé controlat pel departament laboratori, no?

Clar, vol dir que després de cada tintura s'ha de mirar aviam si...

Treure mostres per a veure com ha quedat.

Treure mostres aviam si perd el color o no. Una vegada ho has tintat tens d'agafar i ho tens de rentar, una altra cop a la rentadora, perquè el colorant... perquè hi ha un colorant que sí, que ha quedat tintat, ha reaccionat químicament, però un altre s'ha depositat al treure el tintat, com quan tu pintes una paret. Tu pintes una paret i hi ha una capa que dona a la paret però clar, com que tu nop la renes no passa res, però en aquest cas el colorant és una reacció química, com és una reacció química tot el que no ha reaccionat químicament queda allí.

Depositat sense fer res.

Al rentar desapareix, queda com "suelto", quan tu el rentes se'n va i ja està, es descoloreix lo altre i d'allò. "Llavorens" si tu has tintat el tens de tornar a posar a la rentadora, "pom-pom-pom" i treure tot el colorant, i després passar-lo per la màquina que ara hem dit.

Si tu el tens d'estampar té d'haver passat per aquesta màquina de planxar que hem dit abans que es diu "Ram". Llavors aquesta màquina... per tant poden passar pel "Ram" una vegada sortits del teler i al rentar la roba si la volem tal qual del mateix color, rentem la roba i passem pel "Ram", si nosaltres volem tintar, primer tenim de tintar, o sigui, rentar la roba, tintar-la i després passar-la pel "Ram" perquè si no no puguem fer res. Si nosaltres volem estampar es pot fer amb la roba tintada o la roba sense tintar, però hem de passar pel "Ram" sempre, perquè si no el estampat no quedaria. I si estampem hem de tenir de tornar a passar una altra vegada pel "Ram", i després d'estampar també tenim de rentar, tenim de secar i fer el control de qualitat si ha quedat o no ben fixat el colorant, i si lo que hem tenyit, el color que hem preparat està bé, perquè a lo millor hem preparat un groc i ha sortit un groc verdós, no?, o un vermell i ha sortit un rosa, potser, no? I per això tenim d'haver preparat el color. Llavors agafem i tenim de tornar a rentar, a passar pel "Ram" i tot el procés és lo mateix. El procés és bastant complexe, hi ha molta química.

Es que ara el que veig... és a dir, la funció del laboratori és molt important a dintre de tot el procés aquest.

Molt important.

Des del moment que el ordit s'ha acabat aquí ja comença... després de les despinçadores ja comença la tasca química diguem, que és complicat tot això.

"Bueno", les despinçadores és una tasca física.

Sí per això dic, després de les despinçadores ja comença la tasca química.

Sí, al tèxtil és tan important... és important l'art, perquè és un article molt delicat que forma part de l'art, hi entra la física, perquè la maquinària io tot això és físic, i entra la química, que jo diria que és més important la química que la física, perquè tot el procés químic...

Un cop ja tenim tot aquest super procés complicadíssim acabat, les robes ja van a venta.
Sí.

I en això Can Vilumara ha tingut venta pròpia i a més a més suposo que ha servit a altres empreses, no?... No m'explicat bé, vostès al carrer Casp han tingut oficines i sobretot la venta al públic.

No, al públic no.

“Bueno”, “al major”.

“Al major”, sí.

No, la pregunta era si tot el material de la fàbrica havia de passar pel carrer Casp o si suposo que quan eren comandes grans potser es portaven directament desde la fàbrica.

No, passaven pel carrer Casp.

Sempre passava pel carrer Casp.

Sí, una vegada nosaltres portàvem l'article acabat “pues” venia... l'acabat és això del “Ram” i tot això, perquè havíem tingut “Ram” fins a l'any no sé què, fins a l'any 30 potser havíem tingut “Ram”. Després les màquines cada vegada van ser més grans, llavors la inversió era grossa i a més a més l'estampació, quan va venir el rayon als anys 30 o als anys 20 i “pico”, llavors l'estampació va caure perquè el color brillant aquell era... els grisos dominaven, o dominaven els efectes fets directament al teler, llavors l'estampat va caure en desús. Això són èpoques, no? Podríem fer un estudi no només tècnic sinó dels usos de l'època, llavors veuríem el per què.

Clar, les modes, els gustos i...

Sí, estava el domini d'Alemania... les coses eren llises, brillants, simbolisme tot, eh? Era un moment d'evolució tecnològica molt important, la societat estava estèticament... no sé, Hegel...

Era tot un moment, que tot està relacionat, evidentment.

Tot estava relacionat. Llavors l'estampació va caure i llavors nosaltres vam deixar l'estampació. Llavors la maquinària, també la maquinària anava evolucionant i llavors per comprar més “Rams” i més coses i màquines molt més llargues, eren, molt més perfectes ja, s'anaven perfeccionant i tot això, “pues” aquell canvi no el vam fer; o sigui, les màquines per acabar el rayon no es van comprar. Llavors vam fer acabar i tenyir fora.

I qui ho feien, ho feien empreses?

Tintorers, sí, tintorers de seda natural, no? Hi havia un que es deia “????” que estava a la Sagrera, que aquest tenia molta seda. Llavors hi havia un altre que era en “Pàmies” que estava a Sant Celoni, i un altre que estava a Santboi que era... no sé... era una empresa molt important de Santboi, que també feia... també torçava seda natural. És important perquè és la zona, no?... No sé on estic ara... Ah, sí, llavors nosaltres agafàvem i als anys 1900, a principis, fèiem molta corbata, molt mocador de seda natural, mocador de senyora, i fèiem peça estampada per vestits, per bruses i per bodes i roba interior de senyores, roba interior.

Llençeria.

Llençeria de seda n'hi havia molta.

Però clar, vosaltres veníeu la peça i la veníeu a empreses que debien fer després...

La veníem a les botigues de roba.

A les botigues de roba, que tenien les seves cosidores i modistes i els hi feien...

Exacte. Nosaltres teníem un taller que estava a la Plaça Sant Pere de Barcelona i que... al taller tallàvem les peces i llavors els hi donàvem a les cosidores, que eren fixes de la casa, i llavors aquestes senyores agafaven i cosien les corbates i cosien les... els mocadors de seda natural.

Peça acabada de vestuari per això, no en van fer aquestes senyores, roba per nens o llençeria, que parlàvem abans?

No, això abans les botigues... havien botigues de roba, igual com ara n'hi ha molt poques, no?, que es dediquin a fer roba. Llavors "boqueries" de confecció a penes existien, lo que sí veníem eren mocadors i corbates, i algunes coses sí, però...

I per què no veníeu directament al detall també? No es podia per algun motiu, era com un pacte entre empresaris i botiguers, per dir-ho així o...?

Perquè si tu utilitzes en una oficina tota l'organització per vendre al detall cada persona que et compra és temps, en canvi si tu vens a una altra botiga, aquesta botiga es multiplica, i llavors veníem tot roba, clar.

Fins on havíeu...?

Veníem a Argentina, a Mèxic, a Xile, a Cuba...

O sigui, tota Amèrica Llatina, Amèrica Central...

Veníem més a la zona d'Argentina, Uruguai i Xile, al cono sud, i després a La Habana, Santiago de Cuba i Mèxic també.

I com feíeu els contactes?

Això ja venia...

Això ja venia de "tiempos a".

Ja venia de temps, ja.

Això sí que anava tot en vaixell.

Clar, això anava en vaixell.

Sortia d'aquí de Barcelona.

Sí.

I això va ser fins a finals o va tenir algun moment de baixada?

No, això després de la guerra civil tot el comerç es va anar a "pique", i el comerç amb Amèrica abans de la caiguda de Cuba era superior a abans; o sigui, això són coses claríssimes.

I cap a Europa també havíeu fet exportació?

Sí, també, sí.

A França, Italia...

Sí, sí, però fèiem més exportacions cap a Amèrica que no pas...

Molt més intens el trànsit cap Amèrica que no pas cap al nord.

Sí, sí...

Molt interessant això. De totes maneres vosaltres no teníeu comercials que anessin venent el producte per entendre'ns, com avui en dia les empreses tenen comercials que fan...

Sí, clar, hi havien venedors que donaven voltes.

Hi havien venedors.

Hi havien venedors fixes, que sempre estaven a la casa, hi havien venedors que feien rutes, feien viatges.

I per tota Espanya debíeu vendre també la tira.

Clar, es venia a tot arreu. Mira, els mocadors per exemple, fèiem mocadors pels gallegos, mocadors pels andalusos, mocadors per no sé, cada regió tenia un estil determinat i nosaltres

teníem de fer els mocadors corresponents, per andalusos “topos”, per “trajes” d’aquests de “faraloes”, això la tira...

Déu n’hi do, què maco! Escolti, i a banda de tot lo que és l’activitat vinculada amb els telers i laboratori, que està vinculat als telers, i dintre de les sales que hi ha també telers doncs hi ha les oficials, els aprenents, els mestres, els contramestres, tota la cosa aquesta. Després hi havia una sèrie de seccions que eren seccions diguem-ne de suport al funcionament propi de la fàbrica, no?, que serien els manyars, tot lo que és fusteria, lampisteria... fins i tot el control del motor, totes aquestes coses. Això, si em pot explicar una mica quines eren les seccions principals i les tasques que feien.

Clar, hi havia una... Entrava el fil, per lo tant estaves al magatzem, i tot el fil que entrava de cada partida es feia un control de qualitat. Fèiem control de qualitat, de humitat, de torsió i de resistència, o sigui, si es trencava amb les voltes que tenia... ja t’he dit això del fil, o sigui, si el fil té voltes irregulars, un té més torsió que l’altre i al teler es nota que són diferents de flexió i de tensió; o sigui, com que s’encongueix després el fil si un té més voltes i l’altre no, s’encongueixen diferent, i llavors la reflexió de la llum canvia es produeixen tares. Per tant, tres proves que era una la humitat que tenia el fil, dos la torsió i tres... o sigui, el nº de voltes que tenia per metre, i una altra un dinamòmetre era la resistència que tenia a trencar-se. Això de cada partida es feia un control, i això es feia a la secció tècnica.

Per tant, una secció era el magatzem, un altre també molt lligada al magatzem era el control de qualitat d’aquestes fibres. Al costat del magatzem hi havien les seccions corresponents a preparar el fil pel teler. Tu tenies d’agafar i dir. “Ara per aquest tipus de teler necessito aquest tipus de fil”, i tenia de portar el fil, tenia de distribuir el fil. Al magatzem per tant, amb uns carrets hi havia gent que distribuïen el fil que faltava pels “puestos” i mirava quan s’acabava a un “puesto”, se sembla una mica al supermercat. Tu vas a un supermercat...

Sí, sí, uns subministradors diguem.

...Hi ha tot de gent que vigila: “La llet aquesta, falla”, tal, tal, va amb un carret i van omplint, “pues” lo mateix. Llavors és clar, la maquinària, els telers, els rodets, els fils, les bitlles, també tenien uns colors determinats i unes marques per poguer distribuir de la manera més fàcil possible. Això era una altra feina, o sigui, la feina del magatzem, però després les peces s’acabaven en el teler, llavors teníem de nuar amb uns altres o passar... És molt complicat d’explicar-ho així... Per passar als telers hi havia uns sistemes més o “menos” mecanitzats per lo qual es tenia de posar l’ordit al teler, o a el tenien de posar a rodets a la màquina de ordir, i aquesta feina, els que estaven a la màquina, al teler, l’ordidor, la màquina de fer rodets, tots aquests, a la màquina de fer bitlles, tots aquests estaven a les màquines i llavors hi havia la manera de passar això i fer possible que anés a l’altre lloc. Això era tot un “tinglado”, que era la secció de pesat, perquè pesaves les coses i les instalaves per poguer passar al teler, i l’ordidor... Llavors això era una secció que depenia del magatzem i es deia secció de preparació. Preparació i magatzem era una secció.

Després un altre secció era l’encolat. L’encolat també era molt important, perquè totes les peces es tenien d’encolar, una vegada ordides es tenien d’encolar abans de passar al teler. Aquesta secció depenia de preparació, d’aquesta preparació i encolat, i a la vegada havia de ser independent.

Això era fet per dones? Perquè clar, a preparació hi havia dones bàsicament.

A preparació hi havien dones perquè es tenien de passar els fils per “puestos” molt petitets i les mans de les dones són més delicades. Et podria dir que tota la feina on hi havia l’habilitat típica de lo que tu has dit abans, d’on hi havien les broadores, la gent que en aquella època feia ganxet o lo que sigui ...

Tot lo que era “filigrana” era...

Tot lo que era “filigrana” és propi de les dones, que tenien les mans fines i tenien més paciència. On es necessitava més força, clar, les dones no tenien aquesta força i per lo tant, era on hi havien els homes, no? Aquesta és la diferència clau, els homes també tenien les mans més gruixudes i per tant, és més difícil passar els filets per fer nussos o per passar entre els filtres...

Escolti, fem un parèntesi petit aquí a lo de les seccions, que ara se m'acudit en quant això, les dones eren més adequades per aquestes feines així delicades, hi havia alguna mena de característiques buscades per l'empresari en quant a quina mena de noia o de dona és més adequada pel treball al tèxtil, en aquest cas la seda? Per exemple, doncs si hi havien de ser noies, això que vostè diu, amb les mans fines o que tinguessin experiència cosint o que fossin altes o que s'hi veiessin molt bé... Hi havien característiques especials?

Clar, la vista, si tenia mala vista malament.

Clar, això malament, però a part, l'alçada...?

Si no tenien manetes malament... Llavors clar, començaven per posar-se a distribuir materia, després es posaven a una màquina per començar a fer nussos. Clar, la noia que no li sortien els nussos, que s'hi posava nerviosa, ella mateixa ja s'eliminava, no? "Això no em va". Perquè si els nussos estan mal fets després agafen i se'n veuen a tot arreu. Les espinçadores si que poden tallar els fils que surten dels nussos, però això no potser, no? Els nussos s'han de fer molt finets. Llavors nosaltres buscaven... primer de tot ja anàvem a Hospitalet perquè hi havia gent d'aquestes característiques, després les mateixes persones ja porten a altres persones, i si una noia veu que una amiga seva no té aquestes característiques ja no la porta, o sigui, era una mica eliminació natural. És una mica com tu a la Universitat, si vas a un "puesto" que saps que no tens títols per allò, ja saps que t'eliminaran desseguida, ja no fas aquella... no arribas a la nota mínima i ja no hi vas; o sigui, que hi ha una certa eliminació natural. I en preferència venia gent sempre coneguda, hi havia "enchufisme".

Molta família, no?

Sí, perquè lo que interessa jo crec en un lloc de treball és que la gent s'hi trobi bé i l'ambient és més important que no pas això que ara provoquen les multinacionals, de que lo important és que la gent no es conegui o van canviant la gent continuament d'un "puesto" a un altre, o als serveis públics canvien a la gent simplement perquè no es conegui. Crec que lo important és que a la vida la gent pugui ser feliç i per tant la gent es conegui i s'hi trobi bé al lloc de treball i siguin amics i no enemics, i no estranys.

Clar, en aquest sentit vostès ja portaven, quan es va instal·lar la fàbrica al 1907, suposo que part del personal ja venia de la fàbrica que tenien aquí.

Clar, venia de Les Corts, de Sarrià... Sí, és clar.

Suposo que aquest poc a poc, a mida que es van anar jubilant va ser substituït per gent de Hospitalet perquè era més còmode, no?

Clar, clar.

I al final, suposo que pràcticament al 95% de la...

De Hospitalet, de Les Corts, de... algú venia del Prat, algú de Cornellà... Cornellà està al costat, no? Clar, però sobretot de Hospitalet, de Hospitalet Centre la proporció era més gran.

Això va ser bo pel funcionament de la fàbrica, no?, tenir aquesta gent implicada així també per la qüestió emocional que vostè deia, no? Si tu estàs a gust doncs clar, també treballes.

Pensa que al segle... Jo tinc uns escrits del segle... del 1870, no sé quants, que hi havien hagut vagues locals que es diuen, no? Vagues, fer parar les empreses i llavors el pare d'aquest senyor, del que va fer la fàbrica no va fer vagues, llavors resulta que tot el tèxtil estava en vaga "menos" la... tradicional en la classe empresarial, però és clar, la gent si no treballava, quan feia vaga empresarial, no cobrava, la gent estava... li feies una jugada. Nosaltres llavors no fèiem vaga, i clar, les relacions entre empresa i persona, el Francisco Vilumara ja havia heretat del seu pare i del seu avi, unes relacions humanes més cordials que no pas a altres empreses, en la qual l'home era més important, era el fi, l'home era el fi no només la producció i els "quartos" i totes aquestes coses. Això va heretat d'un a l'altre, aquest esperit que està a tots els escrits que tinc de l'avi, del besavi i del rebesavi, està molt marcat, tinc cartes i escrits i coses de producció

i ho notes tot això, notes que hi ha una preocupació molt forta i això a la fàbrica evidentment no era a Hospitalet, tot això era precisament perquè el senyor de la fàbrica havia viscut això, li havien ensenyat això. A un altre que l'havien ensenyat que la pela és la pela i que l'home és igual que una bèstia “pues” clar, les coses anaven com anaven, no? O sigui, és una visió totalment diferent.

Escolti, i la... Ara ja ens hem anat totalment, ara ja començo... Estàvem a les seccions ara ja, estàvem a la preparació.

La preparació era molt important perquè venien nenes de 14 anys i elles tenien un contrast molt fort, era la primera vegada que treballaven, i per tant per elles era un efecte emocional molt gros, per tant era important que estiguessin ben acollides i que la encarregada d'acollir a les nenes fos molt bona persona, molt carinyosa i tot això, i que tingués paciència amb elles. Llavors primer la posàvem al costat d'una altra nena que també era joveneta...

Perquè a quina edat entraven les noies?

Amb 14 anys.

Déu n'hi do! Clar, avui en dia això...

D'això fa ben pocs anys, eh? Entraven als 14 anys.

Llavors a part de la preparació i tot lo que són telers i tot, parlàvem també de la manera i tots aquests serveis.

Llavors les màquines, clar, s'espallaven, i quan s'espallaven teníem mecànics i els telers es dividien per grups i la fàbrica estava dividida en 4 o 5 grups. Llavors la preparació era un grup, llavors hi havia un mecànic i un ajudant, i els telers es dividien en grups, i cada grup a la fàbrica com si fos una sala de telers, sortia com si fos un “cuadro”, una creu, no?, i cada grup... en un grup de telers hi havia un contramestre, si hi havien 200 telers “pues” cada contramestre per 50 telers. I tenien un ajudant, l'ajudant era una persona que era un aprenent, un noi molt jovenet i el problema era que el contramestre l'ensenyés a l'ajudant, o que digués: “Tu, espabila't!”

Sí, hi havia contramestres que no els volien ensenyar els secrets i l'altre els tenia d'anar descobrint, i gent que sí.

Llavors com que havien moltes peces que es tenien de fer, quan s'espallaven no podies anar a buscar el recanvi immediatament. Has de pensar que abans hi havien períodes als quals hi havien problemes internacionals, la guerra europea del 14, o problemes d'Espanya amb els altres països o així, així que nosaltres havíem de tenir un taller, nosaltres i totes les fàbriques tèxtils tenien un taller mecànic important, teníem fusteria, teníem de tot, era com un poble.

Clar, amb els models de totes les peces, i si fallava una peça per no haver de demanar el recanvi fora directament es construïa la peça nova.

Exacte; o sigui, hi havien fusters, hi havia mecànic, hi havia electricista, hi havia pintor, hi havia... Una fàbrica com un poble, hi havia una mica de tot.

I dins de les graduacions de les dones també hi havia mestres, no?, o sigui, de telers, l'oficiala era el grau més alt o encara hi havia per sobre algú?

Hi havien les mestres, que eren les que ensenyaven a les que tenien d'aprendre per un costat, i per altre, les mestres eren per quan un teler s'enredava molt llavors la teixidora anava a ajudar a la teixidora corresponent, perquè si no anava “de boli”. Quan ja portava dos telers la teixidora, primer portava un, quan portava dos agafava la mestra i es cuidava del teler que estava espallat i la teixidora agafava un altre teler, perquè si no no acabaven mai.

Dos va ser el màxim de telers que va arribar a portar una dona? Perquè em semblava que m'havien dit que 4, potser?

No, molt més, en cert temps una teixidora portava 16 telers.

Debia anar “de boli” per això.

No, perquè tot el mecanisme era automàtic, vui dir, tenien menys feina perquè el fil es trencava menys, la humitat estava més bé, no eren de seda perquè si eren de seda no ho podien portar, era polièster, polièster-cotó, el fil no es trenca, els canvis són automàtics i el teler es para si es trenca el fil, es para automàticament... i si un teler donava complicació “pues” que l’arregli un mestre o l’arregli un altre. És una altra mentalitat.

Escolti, i la neteja de tota la fàbrica la feien els propis treballadors o la feien també unes persones que s’encarregaven de netejar i tot això?

Hi havien unes persones que eren “limpias” i netejaven els telers, però el dissabte al migdia es parava i llavors agafaven i cada un tenia de netejar la seva màquina, el seu rotllo, el seu... però la part física forta la feien uns senyors que eren els “limpias” de telers. La dona no, la dona no podia aturar els mecanismes i tot això.

El diumenge la fàbrica era tancada.

Sí, dissabte a la tarda també tancava no sé a quina hora.

I durant el dia feien dos torns?

Va haver-hi diferents èpoques.

Va a èpoques això, no?

Van haver èpoques d’un torn, va haver èpoques de dos torns i van haver èpoques de tres torns.

Això estava condicionat en part suposo, per la feina, no?

Exactament, després de la guerra que no hi havia primera materia... no hi havia primera materia i després de la guerra diguem, si volies fer materia tenies de pagar “propina” als polítics, com nosaltres no pagàvem “propina” als polítics “pues” no teníem primera materia. Havíem de fer dos torns...

Van haver les restriccions elèctriques i tot això.

Hi havien restriccions elèctriques i tot. L’avi havia fet una... va iniciar una companyia que es deia “Cooperativa de Fluído Eléctrico” amb altres industrials, que ara és Hidroelèctrica de Catalunya. S’ho van quedar durant la guerra, després ja no van tornar les accions ni res i llavors ens van deixar sense corrent, no? O sigui, tu pots fer noves tecnologies, pots fer un esforç per la població en general i després la població et deixa sense llum, no se’n recorda...

A banda de les seccions m’agradaria que m’expliquéss també una mica... Ah, no, perdó, m’he deixat una cosa, hi havia dissenyadors...

No hem acabat les seccions.

Falten seccions?

No hem acabat les seccions.

Ah, i falta també tot lo del disseny i oficines.

Hi havia un magatzem de recanvi, un magatzem que era com una botiga. Si un de la manyeria o del taller mecànic, o de la fusteria, o d’electricitat, o un de la sala de telers necessitava una peça tenia d’anar a la botiga, era un magatzem, la secció de recanvi. Hi havien dos persones, i hi havia feina, hi havia feina de mirar lo que es tenia de reposar, les coses que s’acabaven i és clar, quan s’espatllava una de les màquines “pues” continuament hi havia moviment.

I després hi havia la secció dels despinçat que hem parlat abans, no?, que estava al costat del magatzem de peces, i hi havia el control de qualitat. I aquest departament estava al costat de la secció tècnica o de la direcció, així la direcció controlava les coses i si hi havien problemes de qualitat també poden avisar i llavors podien mirar, estava al costat del laboratori on també es feia el control de qualitat del fil. Així veies aviam si hi havia algun defecte d’algun fil o alguna cosa, estava una mica coordinat.

I la secció de disseny estava també allà, al costat de direcció. Hi havia la creació i la direcció.

I la secció administrativa de sous, seguretats socials i tot això a la secció d’oficines, no?

Clar, perquè abans el sou el donaven cada setmana o quan fos.

Cada setmana.

El sobre, no?

Sí, cada setmana es donava el sobre.

El dissabte?

Dissabte o... sí. Sí, quan plegaven, llavors es donava el sobre.

Els sous al tèxtil sempre han tingut fama de ser bastant baixos.

Tot és relatiu, vui dir, potser abans no eren tan baixos, si la gent volia treballar al tèxtil, eren més segurs potser que l'agricultura o... Els sous de la sederia eren més alts que els del cotó i la llana, els nostres sous eren una mica superiors, després quan el tèxtil va començar ja a tenir competència de fora i importacions i tot això, doncs clar, al ser menys competidor el tèxtil els sous van quedar més tancats, però abans no eren inferiors.

El motor estava a dintre un edifici que era només pel motor.

"Bueno", hi havia la fusteria, havia la manyeria i hi havia el motor, hi havia tot en un edifici, que es on ara hi ha el restaurant de... la caldera de l'institut.

El motor havia sigut comprat a l'estranger suposo.

Sí.

I des de que es va instal·lar la màquina es va fer servir el mateix o es va canviar?

Primer hi havia màquina de vapor.

Clar, que primer hi havia vapor.

Hi havia la màquina de vapor, llavors quan ja tenien la companyia elèctrica i era auto-suficient... però després de la guerra com que els van deixar sense corrent, es va tenir de comprar el motor.

El motor es va tenir de comprar després de la guerra, no tenien corrent perquè s'havien quedat la companyia, ni la tornaven ni els deixaven els cilindres. La història és així de cruda, no? O sigui, no tenien primera materia perquè si no pagaven la panyora als polítics no els hi donaven primera materia, i no tenien llum perquè s'havien quedat la companyia i llavors els deixaven sense llum.

O sigui, genial, estaven genial.

Genial. Llavors resultava que la casa de la competència com que pagava la panyora podien tenir llum i podien tenir primeres materies, aquests sí i nosaltres no.

I estava aquí a Barcelona aquesta competència o per aquí la zona?

Jo diria que en general només hi havia cases que pagaven panyora si tenien primera materia, alguns tenien més cara dura, nosaltres no, però lo normal era... tenir cara dura, tenir cara dura i tal. Si un considera que no està bé, la consciència considera que no està bé "pues" aquell no té res.

Escolti'm a banda de lo que eren els espais on la gent treballava, hi havia tot el funcionament de la màquina, hi havia altres espais com els vestuaris o el menjador, o sales i així que eren més utilitzades per altres menesters, no? M'han explicat una mica que a la part de dalt hi havien uns menjadors, que hi havia gent que a vegades es portaven la carmanyola o així i podien menjar, que també hi havia...

Hi havia cuina també per escalfar les coses, per fer... Clar, de fer menjar no tenien gaire temps, podien escalfar coses però no... una truita o el que sigui s'ho podien fer però gaire cosa més no. Llavors hi havia menjadors, uns safareijos també per rentar-se les mans i la cara, lo que vulguis,

molt macos... Els vestuaris eren preciosos, eh? I el menjador era preciós també, molt ampli, amb molta llum, estava molt bé.

I també els lavabos eren bastant espaiosos, no?

Molt, sobretot molt espaiosos per l'època, no?

Suposo que la separació de sexes era total, no?

Al menjador no.

El menjador era comú.

Era comú, però les senyores se seien en un costat i els senyors en un altre, devia estar fet així. Quan hi havia l'hora de descans, o mitja hora de descans, les senyores anaven a un costat, els senyors a un altre, quan hi havien conferències les senyores anaven a un costat i els senyors a un altre i quan anaven al menjador les senyores anaven a un costat i els senyors a un altre. Era així, estava montat així.

En quant a nombre d'homes i dones suposo que era molt superior el de dones, no?

Clar, dones moltes més.

Recorda aproximadament quina població ha tingut diguem, la fàbrica?

No sé, si tenia 200 persones "pues" 50 homes i 150 dones.

Això als anys 60 per exemple?

Al 60 eren "menos" ja.

"Menos" ja. O sigui, a l'època que més unes 200 persones.

Sí, 150.

I això de tenir generacions de les mateixes famílies, per això que dèiem del contacte, la forma d'entrar a la fàbrica, suposo que us ha permès veure també com la filla s'ha casat, ha tingut fills i s'ha jubilat quasi a la fàbrica, no?

Més o menys, molta gent s'han casat a la fàbrica, la fàbrica era una agència matrimonial, ja, ja. Com que es buscava que fossin amics entre ells o companys, tenien el mateix tarannà "pues" la gent es casava allà, allà o amb un amic o... Es feien uns "lios" de família, aquest era el marit d'aquesta, però aquesta era la tia d'aquesta i la germana de l'altra, i la cosina de l'altre i l'altre també era tal, tal, i al final era com un poble. La fàbrica es converteix en un poble i lo que s'ha de procurar és que sigui un poble benvingut.

A nivell d'indumentària i així, sé que va haver una època al final que portven una bata amb les inicials de la V., S.V, no?, portaven, Sedes Vilumara.

Sí, i una A. S. V al mig i S. A als costats.

Doncs abans hi havia hagut també que portessin roba així especial o es va incorporar ja tard?

Sí, abans portaven una roba... quan tu estàs en els telers tu no pots portar els cabells "suelos" perquè es poden enganxar a les màquines, per tant has de portar un mocador, has de portar un cinturó per agafar la brusa i la faldilla, no pots portar faldilles amples perquè les poden agafar les màquines; o sigui, la indumentària queda marcada per...

Per les necessitats de la pròpia maquinària.

Clar.

I en quant a condicions de treball m'han explicat coses gracioses com que feia tan soroll que les senyores van desenvolupar com un codi de signes i es parlaven fent senyes. Diuen que s'havien arribat a explicar pel·lícules fins i tot fent senyes i així.

A qualsevol història oral del tèxtil t'explicaran això, a les altres fàbriques passa igual, sí, sí. I després molta gent que enraona molt alt, com els pagesos, els pagesos enraonen molt alt, perquè estaven a distància, i els paletes també perquè enraonen a distància, "pues" al tèxtil, als telers la gent també enraona molt alt perquè s'han acostumat a... vocalitzen d'alguna manera, amb "gestos" però també enraonen amb la boca, i poc o massa "pues" a lo millor si estan més aprop "pues" poden sentir "algo".

Escolti, i a nivell de les vacances? Clar, ara, en aquests últims anys tothom fa les vacances al mes d'agost, però suposo que al tèxtil tradicionalment abans no es devia tancar, no?

Sí, per la Festa Major feiem uns dies.

Feien dies per la Festa Major. Després el 2 d'agost?

Per la Mare de Déu.

Per la Mare de Déu de...

Del 15.

Ah, la del 15.

Per Santa Maria.

Això, per Santa Maria, sí, feien uns dies. I va ser després que ja van incorporar doncs l'agost com a mes de vacances.

Clar, de mica en mica es va anar allargant.

Però abans què es devia de fer, una setmana?

Sí.

I tancava la fàbrica aquells dies.

Sí.

I escolti, expliqui'm... perquè això em fa molta il·lússió que m'han explicat de la Mª Teresa Alsina, però m'han dit que també va haver altres persones que feien com una mena de rol com d'assistent social, per dir-ho d'alguna forma, i m'han explicat coses molt maques d'aquests personatges i m'agradaria que m'expliquéssiu per què s'incorpora aquesta figura a la fàbrica, amb quins objectius.

Clar, havia gent de la fàbrica, amb aquest estil familiar que hi ha, és clar, s'ajuden els uns als altres, i de vegades quant els problemes eren després de la guerra, que hi havien molt més problemes...

CINTA 2 – CARA A:

... el meu pare, en realitat hi havia gent que feia d'assistent social. Li surt, no? Va arribar un moment que veus que fan falta assistents socials, que és un paper a la societat que falta. Llavors el meu pare juntament amb un altre amic amb el qual van fundar moltes coses, un tal Ignasi Vidal, per cert que ell va ???? un fill d'ell... Llavors amb aquell van agafar i eren molt amics i: "Aviam, com podem solucionar això?" "Tenim de fer una escola, una escola d'assistents socials".

Llavors van anar i van anar a veure unes amigues seves, una es deia Garriga, i Rosa Sensat, un grup de mestres que hi havien, que eren més o "menos" les que havien participat en l'època de la República en el sistema d'ensenyament, tal, tal, i com que el món és petit i aquestes eren amigues, o amigues de les seves germanes o lo que sigui, van anar a veure a aquestes noies: "Aviam, falta això. Com ho fem?" Nosaltres tenim l'experiència de lo que falta dintre les fàbriques, però llavors és clar, necessites gent que... A la fàbrica, clar, la gent està treballant i a les 11 del matí li fa falta tal cosa, llavors aquesta gent no pot sortir, perquè està treballant; per

lo tant necessiten unes persones que siguin capaces, que estiguin dintre les fàbriques però que puguin moure's i puguin sortir i puguin anar a les cases o puguin ajudar a la gent als hospitals, al metge, a veure un petit, etc, el problema fora de la fàbrica, perquè el problema no està dintre, està fora.

I així també, la gent de la fàbrica tampoc sortirà fora per ajudar als altres, hi haurà una persona preparada i especialitzada per això. Però com que això no se sap fer "pues" se tenia de montar una escola, i van montar una escola.

Llavors a aquesta escola, una de les primers persones va ser la Teresa Alsina. Llavors aquesta senyora va ser la primera assistenta social, perquè vam tenir de començar. Llavors és clar, lo curiós es que començaven en realitat una professió, una professió inexistent, una experiència inexistent, i és una mica el resultat d'aquesta innovació.

Després vam tenir una altra professora, una altra... Havia sigut professora de l'escola, és clar, una altra que es va casar amb el director, amb el senyor Queralt, es va morir fa poc aquest. La Pepita, la Pepita Durán, és una altra assistenta social. Ho va fer tant bé, i el director se'n va enamorar i se'n van casar.

Era una agència matrimonial, és el que deies.

Que es casi el director amb l'assistenta social ja lliga, i que la Teresa agafés i es fés monja de Montserrat també lliga, perquè tenia la preocupació no només pels fins materials de les persones, sinó pels fins espirituals, era un persona com un ser complet que és com havien enfocat l'escola.

Quina mena de feina es feien aquestes dugues persones? Que van ser pilars per molta gent que hi havia a la fàbrica, per moltes dones de la fàbrica.

Aviam, per exemple, una persona estava malalta i no podia anar a comprar, "pues" ella podia anar a comprar, necessitava que l'acompanyés al metge, ella podia acompanyar-la al metge, o tenien un petit i hi havia un problema, "pues" ella podia ajudar al problema, o estava malalata i se'n tenia d'anar a fer un "recado", un "recado" oficial o així, "pues" ella podia fer el "recado". Era una amiga de la persona que ho necessitava, era això.

Però a banda d'això també van donar classes.

Sí.

I van fer sortides culturals.

Sí.

És a dir, que la tasca va anar més enllà, no?, que el propi tracte.

Clar, de l'amistat surten grups d'amistat, no? I dels grups d'amistats surten que es fan classes de cuina, i classes de "corte" i classes de sentiments, no? Llavors van sortir d'excursió, a fer exercicis a Montserrat o a on sigui. Això ho donava l'empresa, o sigui, anar a fer exercicis o anar a fer cursos, l'empresa en aquest temps ho donava, pagava el temps, el temps d'educació, el temps de formació permanent o lo que sigui, aquest temps l'empresa ho donava com si fos temps de treball.

M'han explicat un parell de coses una mica vinculades a tota aquesta tasca més d'assistència social desde la fàbrica. M'han parlat un parell de persones que havent estat malaltes, la incorporació a la feina es va fer previ passar primer per un període diguem de recuperació a fora de l'Hospitalet, a alguna escola, amb monges, que es feien com uns exercicis espirituals o així, de fet era com un repós, perquè la persona que havia estat malalta o que encara no estava en prou bones condicions per treballar, doncs que es pogués una mica recuperar-se. I pel que tinc entés i m'han explicat, això també havia corregut a càrrec de la fàbrica.

Clar, l'assistenta social podia explicar el problema de la persona, si la persona tenia un problema de recuperació, "en vez" d'agafar i tenir ara aquests problemes que diuen que tenen depresions i aquestes coses, "pues" això es tenia de solventar d'alguna manera, i d'enfermetats

també hi eren, es tenien de solucionar i a més en una post-guerra i tot això, “pues” podien haver problemes d’aquest tipus, i aquests problemes es tenien de solucionar.

A part d’això es va fer una germandat. Algú t’ha explicat això de la germandat?

No.

Es va fer una germandat, que com que estàvem fent actes es va fer una germandat, i aquesta germandat és la que es cuidava d’organitzar folklore diguem. Llavors aquesta germandat feia a més a més com de subsidi d’enfermetat, si la gent havia passat un problema, el que sigui...

Això és exclusiu de la fàbrica, no del tèxtil en general, del Vilumara.

No, no, la germandat era de la fàbrica. Llavors els que eren de la germandat pagaven una quota i quan feien una cosa doncs l’empresa pagava el doble; o sigui, si per exemple, entre tots pagaven 10 l’empresa pagava 10 més i ja està, pagava el doble. Llavors amb això feien conferències o feien excursions o es celebraven coses, “pues” això “en vez” d’organitzar-ho l’empresa organitzava la germandat.

Hi havia com un comité.

Un comité, una junta, és clar, a la qual el patró, el meu pare, era el president, o sigui, una miqueta el paralelisme sí que és això, això també hi era, no? Però “en vez” de que per exemple, la fàbrica, l’empresa organitzés els Reis Mags, “pues” el que organitzava els Reis Mags era la germandat, a la qual hi havia una junta elegida democràticament per diferents seccions, que cada secció es distribuïa tal i d’aquí sortia la junta i aquests són els que organitzaven... si feien un dia de jocs de mans, o un dia feien teatre, o podien fer una exposició de fotografies, o un concurs de fotografies un concurs de poesies o lo que sigui, això ho organitzava la germandat.

Les germandats es deien així, germandat de...? Germandat de Sedes Vilumara o no sé què, una cosa així.

Sí, la germandat feia uns cartells... Saps això de la Universitat que es fa... es fan uns cartells on els alumnes posen lo que volen?

Sí, sí, com una “orla” diguem.

Una “orla”, “pues” feien “orles” d’aquest tipus per posar les activitats, les seves iniciatives i un posava una poesia, un altre una fotografia... La germandat tenia el seu propi cartell, no?, d’anuncis.

I això va durar molts anys? A quina època va començar això?

Sí, va durar molts anys, sí.

Ja desde que el seu pare hi era a la fàbrica ja existia aquesta germandat.

Sí, però clar, el període que va entrar en crisis llavors va haver... es va entrar en contra de la germandat, dient que això era paternalisme, no sé què, no sé “quantos”.

Escolti, i parlant així d’èpoques una mica borrascoses. Què va passar durant la guerra civil a la fàbrica?

Durant la guerra civil “pues” es van dedicar a fabricar gènere molt “barato”, tenien primera matèria...

No va ser col·lectivitzada la fàbrica?

Sí, va ser col·lectivitzada.

Com passa tot això?

“Pues” va ser col·lectivitzada com totes les empreses, no? “Llavorens” va anar la CNT, la UGT i van ocupar la direcció i van dir: “Estem aquí!” El meu pare va... hi havien tipus d’empresaris que es quedaven i havien tipus d’empresaris que no es quedaven, no? Hi havien molts que es quedaven, mon pare va ser dels que es va quedar, no va dubtar, i el van nomenar director com

nombraven a moltes fàbriques. Hi havien fàbriques que amb l'empresari anaven en contra i en altres moltes el nombraven director, el mateix col·lectiu llavors controlava al director.

Perquè a la fàbrica hi havia algun sector, algun sindicat que ja fos CNT o alguna cosa així, que hagués propiciat ja aquesta bona relació per dir-ho així, o no?

Si hi havia bona relació era resultat de la relació anterior. Si quant les relacions més o menys són normals “pues” quan hi ha conflictes també són normals, no tenen per què canviar, no? Sí que poden haver gent de fora que puguin influir, que es posin en contra, tal, tal, però no es poden posar en contra del col·lectiu, el col·lectiu no està en contra, evidentment va tenir problemes i no sé què, això sí, però la gent va anar cobrant, anaven fabricant coses, anaven venent existències molt barates i al final, lo que va passar és que el govern vigent ens va obligar a fer material de guerra, material per fer paracaigudes i no sé què, durant la guerra. I a això el meu pare va dir que no i la junta col·lectivitzada també va dir que no, es van posar d'acord, que material de guerra no en feien. I com que no en feien llavors es van enfadar molt i els van agafar a tots i al “cuartelillo”. Un dia van agafar i van portar a tots els de la junta al “cuartelillo”, els van portar a l'Audiència, al Palau de Justícia, allà al Passeig de Sant Joan, els van deixar allí al “cuartelillo” i tots allí agafats.

El seu pare també?

Sí, tots, sí, tota la junta, de la CNT i tots cap allà, tots, tots, tots. I allí tots tancats, i llavors la meva mare al enterar-se... clar, mon pare no venia, no sé què, no sé “quantos” i va anar a veure què havia passat i es va enterar de lo que havia passat. És clar, abans no hi havia metros ni autobus ni res, tenia d'anar a peu a enterar-se, no? Llavors va agafar i van fer... això que es fa ara... això de la piràmide, no? Tu avises a un, ell a dos, a tres, a 4, i es va organitzant la piràmide. Es va organitzar la piràmide, anar avisant a la gent, “prrrr”, i l'endemà al matí es van trobar tots al Palau de Justícia.

Llavors la meva mare intentant endur una gent, primer se'n va anar a veure al comptable, que estava de vacances, i va anar a veure al comptable, l'hi va explicar i així van planificar la cosa. El comptable era aquest que... historiador, un erudit d'història que sap tantes coses, el senyor Font, el comptable que estava al despatx. I per aquí va començar la piràmide.

Llavors van agafar i ella va intentar veure a gent del Palau de Justícia, no?, tocant portes: “Això no pot ser, no sé què, no sé “quantos”...!” Els altres: “Vostè no vol fer material de guerra...! Vostès no poden anar en contra del col·lectiu! Vosaltres voleu la col·lectivitat, no podéu anar en contra d'això”.

Llavors van aparèixer centenars de persones o no sé quantes, les que siguin, al matí, i llavors la meva mare havia preparat... havia anat al matí contactant i llavors en vista de que el col·lectiu de treballadors volien la llibertat d'aquells senyor no es van poder oposar i els van deixar lliures. Però quan estaven contents els van tornar a agafar, o sigui, la història aquesta es va repetir dos vegades. Llavors expliquen que mentres estaven allà anaven sortint gent: “Vostè, tal, vostè, tal, vostè, tal...!” Cap al camió i se'ls portaven cap a on sigui, no? Cap a la Rabassada o...

D'aquests que no tornaven, vaja.

D'aquest que no tornaven, no fa cap gràcia estar allí, no? Però així va estar. El meu pare deia que tots estaven molt tranquils i molt serens, no sé.

I ell va passar por?

“Bueno”, estaven... una mica de por, dintre el grup, dintre el col·lectiu hi havia una certa... es van ajudar entre ells i ningú es va posar nerviós, hi havia una certa cohesió i una certa esperança de que passés lo que passés... En certa manera, és clar, eren un col·lectiu i ells no van fabricar i van tancar la fàbrica. Van deixar de fabricar perquè no els obliguessin a fabricar... i la gent cobrava cada setmana; o sigui, durant tota la guerra, 4 “chavos” però cobrant.

I quan es va acabar la guerra “pues” van tornar l'empresa... l'empresa va tornar al capital diguem, i tots els que havien fet més o menys ??? o els que havien denunciat això del material de guerra i tot això “pues” es van marxar i ja està, i no se'n van recordar més.

O sigui, no es van fer depuracions diguem, a dintre la fàbrica.

En absolut, ni una sola depuració.

I a nivell extern no van haver reclamacions de que depuressin algú?

Ai, no ho sé.

Perquè clar, una cosa és que el seu pare no denunciés i l'altre és que algú de fora denunciés i digués: "A Can Vilumara hi ha aquell, aquell i aquell que es van portar com a tal i..." No recorda això?

Jo no sé això, no m'ho han explicat mai, i per aquí hi ha un paper que... en el despatx també tinc moltes coses, hi ha coses que són més o menys interessants i depèn de la pregunta...

Continuem primer amb una cosa que m'enllaça amb les col·lectivitzacions, que és el tema dels sindicats, perquè ha hagut històricament sindicat a la fàbrica, per exemple, o no?

Sí, és clar, durant la guerra hi havien sindicats.

Durant la guerra, abans per això no.

Ai, no ho sé.

I després de la guerra hi havia el sindicat vertical.

Clar, estava tot... tot moviment polític estava prohibit.

Llavors tot lo que és la part final de la fàbrica, això ja ho tractarem al final, perquè això és un altre tema... Llavors parlem ara de les festes, perquè el 2 d'agost és la patrona del ram de la fàbrica, no? Exactament és la patrona del tèxtil o...?

No, no, lo que passa és que va ser la patrona del gremi de la seda, i primer el gremi de la seda estava a Santa Caterina, a Barcelona, allà al mercat de Santa Caterina, llavors el gremi es va anar fent important i van fer una seu nova, i va fer la seu nova el president del gremi que era un Vilumara, i en Vilumara va fer un "seto" de la Mare de Déu dels Angels, i llavors va demanar a un escultor que ho fés i és l'estatua que hi ha a la cantonada entre Via Laietana i Alt de Sant Pere. Llavors una reproducció de ceràmica d'aquesta imatge és la que hi ha a la façana de la fàbrica de Hospitalet. Llavors com aquest senyor va agafar i va fer un "seto" i ho va posar allí, llavors la Mare de Déu dels Angels va passar a ser la patrona de la seda, que abans no ho era.

Ah, d'acord, és que clar, jo això no sabia si havia sigut sempre o...

No, és clar, la idea és que el vel, la Mare dels angelets, el vel, tot això sembla molt de la seda, però a altres països no és la Mare de Déu dels Angels, a Itàlia o França o Suïssa, o a Alemanya jo no tinc notícia que la Mare de Déu dels Angels sigui la patrona dels seders, però a València sí.

A València també.

A València també. Llavors no sé si hi havia una certa tradició abans quan no era la patrona.

De tota manera a la fàbrica des del principi el dia 2 d'agost s'ha celebrat, no?

Clar, perquè llavors el gremi, la patrona del gremi dels velers era la Mare de Déu dels Angels, i sempre al gremi feien una festa.

Què es feia? Què es feia el dia 2 d'agost? Feien un ofici també o només era...?

Un ofici, un dinar, una excursió...

Tot això pagat per aquesta germandat o pagat directament per l'empresa?

Per l'empresa, perquè ell eren els que ho organitzaven.

Clar, la germandat es dedicava més a sofregar tot lo que eren coses de Nadal i coses així petites potser.

Clar, i per si un estava malalt i tenia un subsidi.

Ah, lo dels subsidis, clar. Però a nivell festiu.

O si necessitaven medicines, l'Estat no pagava les medicines i agafaven i pagaven les medicines aquests senyors, i coses d'aquestes.

Però igualment el tèxtil ha tingut sempre una mutua, no? A l'Hospitalet no hi havia un gremi que s'encarregava...?

Hi havia una cooperativa, però nosaltres no vam ser mai d'aquesta cooperativa. Me'n recordo que vaig estar a la cooperativa, hi havia Can Trinxet, hi havia la Tecla Sala i altres empreses, però nosaltres no vam ser. Era una cooperativa que lo que feia eren coses de menjar i coses d'aquestes, i estava a Santa Eulàlia, ho tenia més o menys lluny, i la diferència de preu tampoc era tan grossa.

I els treballadors de Can Vilumara així no disposaven d'economat o d'alguna cosa?

No, no.

I a nivell de racionament, que parlàvem abans?

Mon pare tampoc s'esmerava gaire perquè si no feia la competència als del poble, o sigui, en primer lloc estava a Santa Eulàlia perquè estava a prop de Can Trinxet, llavors hi havia un cert desplaçament, després havia de tenir uns "gastos" d'estructura allà; o sigui, que tampoc hi havien massa productes... Jo vaig estar allí, eh?, i tampoc era massa interessant, i després que feies competència als del poble, perquè "al fi i al cap" era el germà de la Laieta o el seu cosí... i "al fi i al cap" els preus del poble tampoc eren tan exagerats; potser no corresponia això, no sé.

Escolti, i a banda de la celebració del 2 d'agost...?

Potser era una mica de paternalisme també; o sigui, que les empreses organitzessin una cooperativa, la gent tingués d'anar a comprar a les cooperatives...

Sí, és la idea molt de la colònia.

Una mica de colònia, i el meu pare això no...

No li feia el pes.

No li feia el pes.

A banda d'aquesta celebració del 2 d'agost, estàvem mirant ara algun paper del 18 de juliol.

Clar, perquè van obligar a fer el 18 de juliol.

Això va durar fins el final del franquisme?

Vam procurar passar del 18 de juliol... Nosaltres fèiem una festa el 2 d'agost, però ens van obligar a fer-la el 18 de juliol, i quan vam poguer la vam tornar a passar el 2 d'agost.

Però mentrestant van haver de mantenir aquests dos dies festius. És a dir, que la fàbrica estava tancada el 2 d'agost i el dia del treball aquest.

No ho sé.

El 18 de juliol.

No ho sé, no ho sé.

"Bueno", aquesta del 18 de juliol sí que (que quedí gravat) hem vist que constava habitualment de l'ofici, després hi havia una conferència, una intervenció d'una persona... Això era obligada, eh?

Per això, era habitual l'ofici...

No, això va ser 2 o 3 anys, després es va acabar. Va ser 2 o 3 anys que el govern obligava a fer una intervenció a les empreses el dia 18 de juliol, llavors nosaltres agafàvem i vam traslladar la

festa del 2 d'agost al 18 de juliol, anàvem a dinar i aquestes coses, llavors fèiem altres coses, no? Però això era obligat, el règim t'obligava que venia un de fora i et feia un discurs, i què hi farem?

I després el dinar.

Això és com "les tres Maries" de la Universitat, no? No ho vas viure tu això.

No, quines "tres Maries"?

O sigui, la religió, formació "del espíritu nacional"...

No, senyor Vilumara, que jo vaig nèixer al 73. Jo això ja... ja no.

"Pues" a la Universitat havien 3 assignatures Maries.

Per això les diuen les Maries, està molt bé. Escolti, després lo que eren les festes així anuals de tota la vida, Nadal, Cap d'Any, Reis, la Pasqua... es feia alguna coseta a la fàbrica? Es feia alguna festeta?

Per Reis venien els Reis, llavors per Quaresma es feien unes conferències i després es feia un dia de festa, un diumenge es feia una excursió o es feia lo que sigui.

Per la gent que volgués.

Clar, la conferència anava qui volia, clar.

O sigui, no era obligatori això.

No, és clar, faltaria més. I quan fèiem actes, dia de misa, hi havia gent que no hi anava i gent que no hi anava, eh? Es quedava fora i no passava res. No passàvem llista, no. Havia gent molt valuosa de la fàbrica, molt considerada, entre ells el... el semanal que cobrava més, per exemple, ell no entrava mai a misa; o sigui, hi havia gent que jo considero molt i que era molt considerada a la fàbrica que passava de la misa sempre.

Perquè es respectava la voluntat de cadascú i...

Evidentment, i en canvi aquella persona era molt considerada, no hem dit el nom de la persona però és igual; o sigui, dintre dels oficis hi havia molta gent que tenia un cert nivell cultural i per tant no acceptaven la imposició aquesta, per lo tant, com que era lliure... Ells estaven considerats, o potser més i tot perquè val més això que fer comèdia, no? Al menys és una persona autèntica.

Sí, perquè per entrar i pensar qualsevol cosa més val quedar-se fora.

És clar.

S'ha de ser conseqüent.

No, no, això jo sí que ho he viscut amb el meu pare, el total respecte.

Escolti, quan algú tenia un nen o es casaven o es jubilaven o així, se'ls hi feia algun regal de la fàbrica?

Sempre, sí, si neixia algú regalàvem això de portar el nen, com es diu això? "Una mañanita".

Sí, un "cuco" o una cosa així.

Un "cuco", una "mañanita, un cuco", i quan es jubilava algú també se li feia una festeta, i quan s'anava al servei militar també.

Escolti, al Tecla Sala, quan vaig fer les entrevistes al Tecla Sala, alguna vegada per Nadal els hi havien donat el lot de productes, així de tovalloles i coses així. Aquí a Can Vilumara s'havia donat alguna vegada material als treballadors?

Sí, lot... Lot s'havia fet, sí.

De roba?

No sé, jo havia vist lot de menjar, no sé què es donava, no sé.

Perquè ha hagut un parell de senyores amb qui he parlat també que m'han dit que el seu vestit de casament es va fer amb roba de... amb seda de Can Vilumara.

Sí, però això ho havien pagat.

Una no, que era la Palmira, perquè clar, el seu marit era el director.

Clar, ja, ja.

Però l'altra em sembla que sí que l'havia comprat.

Sí, llavors si una persona volia comprar roba, tenia de passar al taller a comprar roba, allà se li venia a preu de "major", però no podia comprar molta roba.

Clar, que no la pogués després vendre, que quedés clar que era per us personal diguem.

Exacte, podien comprar a l'any 5 talls o 6 o els que siguin, o 4, però no podia dedicar-se a comprar peces perquè és clar, llavors... Hi havien unes normes estipulades, un màxim de talls que es podien comprar.

Escolti, a nivell empresari, a nivell "jefe" per dir-ho clarament, quina relació hi havia entre els diversos empresaris del tèxtil de la ciutat? És a dir, quina relació teníeu amb Tecla Sala, amb Can Trinxet, amb Albert Germans...? Hi havia pactes entre les diverses empreses en quant a movilitat de treballadors, o en quant a producció o alguna cosa?

Aviam, aquí s'hauria de distingir dos camps diferents, un és respecte al gremi i l'altre és respecte als de Hospitalet, no? Amb el Tecla Sala hi havia una bona relació, amb Can Trinxet i Can Gomart, poca. Can Gomart va ser de... va ser inversió de l'Ajuntament, és un de la competència, i nosaltres treballàvem a Can Gomart, gent de la nostra competència que donava més feina, i va dir que si treballava per nosaltres... Aviam, com va anar? Sí, que si Gomart treballava per nosaltres que no... que no hi hauria feina o no sé què.

Va fer xantatge.

Sí, perquè ell donava més feina que nosaltres, i nosaltres treballàvem per gent més... potser més sedera, més... A Gomart feien potser menys qualitat que altres. I Gomart com que va estar l'Ajuntament, el regidor no ens va ajudar res amb els problemes de La Farga i tot això. També quan el de la Tecla Sala estava a l'Ajuntament d'alcalde jo no crec que fes cap favor, eh? Però en canvi, quan van fer les cooperatives aquestes que van fer "pues" ens van convidar, no hi vem entrar però... Quan van fer a la Tecla Sala sí que ens van convidar a entrar al col·legi Tecla Sala i així va entrar dintre la fundació el meu pare, en fi, hi ha fets que... Quan van fer les vivendes del Congrés, que va ser iniciativa del meu pare, llavors allí sí que van col·laborar Tecla Sala i algú altre, no sé quines empreses. En fi, hi havien coses que sí, hi havien coses que no. Amb Tecla Sala hi havia més bona relació que amb els altres, potser també perquè les relacions humanes al Tecla Sala, potser el personal se'n cuidava d'una manera més... es tractava més al personal humanament que no pas els altres que potser eren més trinxeraires. Ho dic potser així... no sé, els altres són més... el Tecla Sala tenia una preocupació humana més forta. I no sé què... el Tecla Sala, em sembla que un fill, va ser el fundador de la Unió Cultural, no? Era diferent.

Llavors el Tecla Sala el primer depatx que va tenir a Barcelona va ser amunt de ????, una antiga fàbrica. ????. Vui dir que hi havien unes relacions històriques certes, però llavors en quant a personal a Can Vilumara hi havia un personal més bo, més... Nosaltres agafàvem... les teixidores de Can Trinxet o les teixidores de Tecla Sala tenien ganes d'anar a Can Vilumara perquè en Vilumara cobraven una mica més i era de més prestigi, no? O sigui, ells ens podien agafar una persona però nosaltres a casa cobraven més i teníem més prestigi, o sigui, que el problema no crec que fos gaire.

En aquest sentit, si hi havia problema, no tant per Vilumara sinò per les altres empreses, que hi hagués un pacte de dir: "No m'agaféu treballadors perquè sé que tothom vol venir

amb vosaltres i jo no li puc oferir lo que li ofereixes tu, però a mi no em convé que la gent se m'en vagi".

Sí, però quan nosaltres agafàvem una persona d'una empresa d'aquestes estava acostumada a treballar malament, saps?

O sigui, preferíeu agafar gent joveneta i formar-la.

Sí, nosaltres preferíem agafar i fer formació pròpia, que no pas agafar gent que vingués del ram del cotó que estava mal acostumat a fer les coses "menos" delicadament. Nosaltres fèiem coses molt delicades i preferíem fer formació pròpia.

I a nivell de...?

A nivell de gremi, dels altres, seders... A nivell del gremi seders, clar, el meu pare va ser president del gremi, en el "sindicato vertical" que deien, i va ser molts anys president de teixits, del sindicat, i els problemes que ell tenia era que és clar, ell era una persona molt exigent i molt pulcra i els altres clar, potser eren "menos". De totes maneres els seders sempre han sigut una gent més delicada. Llavors mon pare sent president, va impulsar un sistema d'evolució global que deia, o sigui, que els impostos "en vez" de ser per la quantitat de màquines que hi havien, com es feia abans, fer-se segons unes evolucions que va fer, i resultava que ell tenia "menos" matèria perquè no pagava el xantatge i llavors tenia de pagar més impostos, si facturava respecte a les màquines que tenia facturava "menos" de lo que li tocava perquè no feia el xantatge, i els altres que feien xantatge a l'administració i: "Com que tu ho fas, jo també", aquesta és la llei, no?, llavors aquests realtivament... el que feia més trampa relativament és el que pagava "menos", i qui no feia trampa pagava més; o sigui, que va fer un sistema d'evolució global i un sistema diferent de... va canviar el sistema d'impostos. Això va costar una mica, és clar, els que feien trampes es van enfadar i aquestes coses, no? Però ell s'enfadava més.

Lo que dèiem abans, que els canvis sempre costen.

Després és clar, jo quan vaig entrar al gremi, vaig entrar a comissions i tot això, jo vaig tenir problemes, perquè és clar, jo defensava la participació, coses d'aquestes i em deien que estava... que era un esquerrà i que era comunista i marxista-leninista, i no sé què em deien. Jo em considero un home de dretes... Defenso la propietat privada i no vui la col·lectivització absoluta, les decisions que depenguin d'un però és clar, defenso la participació, i a ser possible lo màxim d'autogestió dintre els sistemes, no? És clar, quan jo defensava això, "bueno", em tractaven molt malament, la veritat.

Potser perquè també el veien jove, el veien jove i debien pensar: "Aquest vindrà aquí amb gent..."

"Aquest esbojarrat!" Sí, però tinc 63 anys i penso exactament igual, ja, ja, ja; o sigui, que tenia un cert fonament, no? Crec que aquest és el camí, la participació i el màxim d'autogestió en tots els elements de la societat, això és lo que s'ha de fer, no? I aquella gent era autoritària, i el sistema, l'Estat és per estafar-li lo que pugués, o sigui, pagar el mínim i a la gent pagar-li el mínim i fer pagar el màxim de matèria als preus de les coses. Jo crec que les coses han de tenir el preu just i que la gent ha de pagar el preu just i amb més participació. És clar, amb aquests esquemes meus vaig tindre molts problemes dintre del gremi, veritat?

Una mica problemes d'integració sí que va tenir, realment.

Sí, vaig tenir problemes, i llavors els sindicats també van tenir problemes i no se'm creien, no? "Aquest tio s'enrotlla". I no, encara penso així.

Escolti, li vaig a fer una pregunta d'opinió personal, les empreses més grans de l'Hospitalet han sigut sempre de capital forani.

Respecte a Hospitalet.

Respecte a Hospitalet, clar, han sigut empreses sobretot d'empresaris ubicats a Barcelona i que ubiquen la indústria a Hospitalet per aquestes casualitats, que en cada cas s'haurien d'analitzar. En aquest sentit, vostè quina pensa que ha sigut la força real que han tingut

els empresaris barcelonins, per dir-ho així, dintre de l'Ajuntament de l'Hospitalet, en el segle XX.

Jo crec que molt poca. Els que han tingut força, el de la Tecla Sala que va tenir un alcalde, i del Can Gomar que ha tingut un altre alcalde, no? Però els altres...

Clar, però jo pensava que com que són gent que està pagant una contribució important i està... Igual tenen favoritismes, diguem-ne.

És clar, tot el dia vam estar barallats!

Clar, el seu cas potser és una mica particular.

La Farga tot el dia... La Farga contaminava i feia totes les trampes, estàvem barallats sempre, llavors és clar, que Can Trinxet tingués "tintes" o "tejidos especiales" o "tejidos ibéricos" i Can Trinxet tinguessin relacions amb l'Ajuntament...

Directament funcionaven al marge.

Funcionaven al marge, no es ficaven. Jo crec que eren gent que venien de fora, degut a les muralles havien anat corrent, llavors agafen, van a Hospitalet, una població d'extraradi, de Barcelona, allí es van establir i es van posar a fer més o "menos" relacions. No sé. Un altre era el de les puntes, aquell, el Balart, una fàbrica important també, amb aquell no va tindre cap relació amb l'Ajuntament.

I La Farga? Perquè La Farga sí que durant molts anys ha tingut gent a dintre l'Ajuntament.

Sí, és clar.

O sigui, La Farga, parlant de "Altos Hornos..."

"Altos Hornos" tenia gent a l'Ajuntament fins al punt de que l'enginyer municipal era un senyor de La Farga, no? En feia lo que volia. La gent que es col.locava a La Farga era igual a corrupció pura, sí. El senyor Rivier va ser regidor de La Farga amb trampa, col.locava gent d'allí... És pura corrupció, corrupció tipus Gil.

Però no podem dir que aquesta sigui la dinàmica general de les empreses establertes a l'Hospitalet.

No, jo diria que no, inclús Tecla Sala si ha tingut un alcalde que era tal, jo crec que aquest alcalde intentava fer les coses bé, no era una persona tan... però es va xocar amb el problema de La Farga i mira, també va continuar pujant La Farga i...

Què passava amb La Farga?

La Farga feia lo que li donava la gana, és clar, treia tots els fums que volia, ocupava els carrers, robava els terrenys del costat, se les quedaven i no passava res. La Farga és la culminació de la corrupció, completament; o sigui, Gil i Gil es queda petit amb La Farga, és el "colmo", això era el "colmo" de la corrupció.

I totes les queixes dels veïns, els sorolls i tot això, clar, Vilumara aquí tenia poc a veure, no?, segurament.

Vilumara havia posat en pleits a La Farga, havia arribat al Suprem i tot, van cremar els documents i tot.

No ho sabia.

Sí, Vilumara va anar contra La Farga.

A quina època això?

D'això fa quantitat d'anys. Llavors va anar contra La Farga, contra l'Ajuntament i contra l'Estat, i va guanyar, va guanyar a l'Audiència, va guanyar al Suprem, i al final havia l'últim recurs per La Farga, l'últim recurs ja pel Suprem, i la nit anterior... Vam arribar al Suprem, al tribunal, que es feia el veredict i diu: "Los papeles han desaparecido. No están". Al tribunal

eren tres o quatre, al Suprem, no? No sé “quantos”, 5: “¿Dónde están los papeles?” “Ninguno tiene papeles”. “Estaban en el armario”. “El armario se ha quemado... Toda la documentación se ha quemado”.

La mateixa nit a l’Audiència de Barcelona, l’armari on hi havia totes les coses de l’Audiència també s’havien cremat.

Quina casualitat, no?

Quina casualitat! Es van cremar els dos armaris!

Sí, era combustió espontània.

Sí, i llavors com tal, tal: “El expediente queda anulado, se ha de volver a empezar, porque clar, si se ha quemado”. Les còpies no valien a més.

Llavors ja no van tornar a fer tot.

No, a banda d’aquesta combinació de corrupció ja escolta... A mon pare si no li agafa un infart...! Me’n recordo perfectament, era el “colmo” ja. Això és el sistema de La Farga, no? Després un dia va arribar una oferta, no sé què, no sé “quantos” d’un senyor “????” no sé què, no sé “quantos”, d’aquesta colla, van muntar una financera i vaig conèixer al gerent de la financera, aquell que el van enredar, i van recollir diners, no sé quants mil.lions... i no constaven, es van quedar tots els “quartos” i aquell senyor a la presó, a la presó, eh?, ell i dos o tres més a la presó i ell es va quedar els “quartos”.

Un Gil i Gil, pitjor, perquè Gil i Gil t’ho diu a la cara, ja, ja, t’ho diu a la cara, aquests paguen a la gent “pim-pam-pum” i encara figuren com si fossin angelets. Són uns hipòcrites, i mentrestant anaven fent fums i anaven fent lo que els hi donava la gana, ocupaven carrers... És el “colmo”! És clar, un capitalista d’aquest tipus sí que enfrenten la societat contra les empreses, com si totes les empreses fessin d’aquesta manera, la gent fa molt mal, fa molt mal a la vida de les empreses, al mateix capitalisme.

Sí, sobretot a la idea que un té d’un empresari, perquè llavors aquests que fan això, hi penses que tots han de fer el mateix.

Clar, et marquen, no? Igual com Gil i Gil marca a tots els alcaldes com si fossin tots uns corruptes, i tampoc és veritat, no? A la societat hi ha de tot com a tot arreu.

A qualsevol feina hi ha de tot.

Però amb gent així, que són capaços de fer corrupció a diferents Ajuntaments, un darrera l’altre, i tots cauen a dintre... és molt gros, vui dir, que siguin capaços de pagar a molts Ajuntaments diferents, a molts alcaldes diferents i a molts partits diferents... vol dir que són molts “quartos” els que han repartit. I al Suprem, ja és el “colmo”, ja, comprar al Suprem ja... ja es veu com va l’assumpte.

El poder és tan, tan fort, el poder arriba a tant que fins i tot pot arribar aquí.

Sí, desde el regidor de l’Ajuntament, a l’alcalde, fins al Suprem, totes les escales comprades per ells. És el “colmo”!

Escolti, senyor Vilumara entrem a la part final de l’entrevista. M’agradaria que m’expliquéu el procés pel que comença el tèxtil en general, i en Vilumara en particular, a entrar en crisi i com això aboca al tancament als anys 80. Difícil, eh?

Difícil. No, no, és molt senzill, no? Jo diria que és molt senzill. Aviam, comencen a haver uns plans d’importació de productes... Franco els havia tancat, el franquisme tanca les fronteres i després arriba un moment que es tenen de començar a obrir-se les fronteres, i és clar, els països han d’estar oberts a obrir les fronteres. I Espanya no és així, encara no estaven oberts, disposats a obrir, lo que passava que si tu feies inversions, aquestes inversions no es podien... no es podien... no són rentables les inversions perquè la diferència entre el preu de cost i el preu de venda, si tu agafes unes inversions i tu fas el cost de l’inversió no ho pots amortitzar. En canvi... això és el quadre general, i el quadre general comença quan “????” Després de Robert Schuman i “????” i aquella gent fan aquesta comunitat, comença per aquí i comencen a buscar en

Benelux i França i Alemanya, “apoyan” la indústria siderúrgica del Rur i tota aquella zona del Danubi.

Amb aquesta mentalitat d’ajudar a la siderurgia, llavors començen a “apoyar” tot lo que són construcció de maquinària. Al mateix temps pensen en obrir nous mercats, que són mercats asiàtics i africans, els africans no els hi compren, i començen a vendre maquinària als països asiàtics. Llavors agafen i fan un banc europeu per ajudar als països en desenvolupament, els donen crèdits als països asiàtics, en canvi consideren que la indústria tèxtil és una indústria de manobre, que és més fàcil vendre-la que desenvolupar-la als països asiàtics. La indústria química i la indústria metalúrgica és alta tecnologia, és tal, és investigació, recerca, tal. La indústria tèxtil és cosa de manobre, és cosa de modistes, i per tant no ho consideren, els hi fa nosa. Agafen i començen a ajudar a les empreses asiàtiques amb crèdits a llarg plaç de maquinària, i en canvi no donen crèdits, no donen ajudes a les empreses europees.

Tu vas a una fira de maquinària i veus que els productes de maquinària els tenen els japonesos, els xinos, els “indios”, els paquistanís, els turcs, els iranís, tots aquests tenen molt, els europeus no ??? però els europeus difícilment en poden comprar.

Resulta que els països asiàtics tenen una manobre més barata però es pensa que la gent... el tèxtil es desenvolupa als països asiàtics per la manobre i no és així.

Els països asiàtics tenen maquinària d’última generació, moderníssima, automatitzada, que comporta molt poca gent, no paguen impostos, no tenen problema de contaminació i a més a més tenen crèdits a llarg plaç de la Comunitat Europea.

Els europeus tenim impostos molt alts, cargues socials molt altes, no tenim ajudes per maquinària, no podem cubrir. Els països asiàtics van creixent, van creixent, van creixent i començen a fer exportacions més o menys clandestines, i els partits polítics europeus amb aquesta mentalitat que... el resultat d’aquesta mentalitat és que no controlen aquestes importacions.

Per exemple, va haver-hi una importació de roba de matalasos un any, que va ser superior, promoguda per una gent relacionada amb l’Estat, directament del govern, és igual el partit però lo important era la mentalitat, que van portar roba per més d’un any de “cotís”, o sigui, de roba de matalasos. Les 3 empreses més importants de roba de matalasos d’Espanya van plegar, entre ells el president de la Cambra de Comerç, vicepresident de la Cambra de Comerç i president de la fira, i president de l’indret tèxtil; o sigui, que és com el president de la patronal, un senyor super intel·ligent, super capaç, super preparat, amb maquinària “recién” comprada, renovada, d’última generació, pim, pam, importen a baix preu, pam, pam, aquests senyor fan un negoci impressionant i lo que ha hagut és la política asiàtica o internacional amb la qual s’ha vengut Europa mercaderies a què preu, és el “duping”, no?, per fastidiar i enfonsar la indústria europea. Això a Europa està a “pique”, això és el quadre general.

Dintre d’aquest quadre general, a l’any 75, amb el pla urbanístic comarcal, la fàbrica estava a zona industrial i es va a passar a zona de vivenda, 70% zona de vivenda i un 30%...

CINTA 2 – CARA B:

... Vam anar a Madrid, amb el comitè d’empresa i tot, vam intentar salvar-ho amb tots els passos, escrits i tal, tal, però La Farga també ens feia mal, els fums de La Farga perjudiquen a Can Vilumara. Però és que aquell pla comarcal, al qual hi va intervenir, al pla, un senyor que es deia Narcís Serra i un senyor que es deia Miquel Roca, o sigui, formaven part del departament, un economista i l’altre advocat, i arquitecte, el senyor Sobies com arquitecte i altres... aquests eren els qui feien els “planos”, que feien tot això al departament, “pues” aquesta gent tenia una mentalitat molt poc industrial, gent que també eren catalana, i ben coneguts i com a persones no podem pensar malament d’elles, no?

I molt vinculats a la indústria, o sigui, als industrials i la burgesia catalana.

La burgesia catalana, sí, no eren sindicalistes, ni anarquistes, ni coses d’aquestes, però aquesta gent van partir de que la indústria no podia estar a la ciutat, tenia d’estar fora, i van fer uns plans a Sabadell, a Terrassa, a Manresa, a Hospitalet, a Barcelona, ho va erradicar de la ciutat i

passar a polígons industrials, com si fossim aquí una... “el oeste”, no?, “al oeste” fan unes ciutats noves i planifiquen tal, tal. No, Europa és diferent, Europa no... no tots són Prycas. A Catalunya, als carrers hi ha unes relacions, els comerços estan als carrers, hi ha les festes majors als carrers, i no es fan als Prycas corresponents, no?, com a Estats Units. I es va agafar com una mentalitat com si Estats Units fos... i van transformar... tothom cap aquí, carreteres, i cada dia que es vagi de casa seva dos hores per anar a treballar i tornar, sense haver comptat moltes coses. Llavors totes les indústries fora, i on hi havia indústria dins de la ciutat van posar o vivendes o equipaments, o jardins... Aquest el seu marc, la seva visió, això era una visió que tenien diferents arquitectes, vui dir, era una moguda d'arquitectes europeus que tenia aquesta idea americana. Llavors l'aplicació d'això és que a partir d'aquí no donen permisos de renovació de màquines, llavors va morir Franco... sí, a això encara no havia mort Franco, va morir Franco, va començar la democràcia i la democràcia consistia en que fora les fàbriques, els empresaris estaven mal vistos, el senyor Rivièrre i companyia, però nosaltres també; o sigui, tots estàvem al mateix patró.

Llavors va començar a haver terrorisme i mil coses... i a nosaltres no ens donaven renovació de maquinària, o sigui, que no podíem fer res. Però és clar, nosaltres cada any renovàvem maquinària, i continuament quan acabaves un pla hi havia un altre pla, continuament anàvem fent, fèiem més o fèiem “menos”, nosaltres sempre, continuament estàvem renovant. Teníem un senyor a la fàbrica, un enginyer que només es dedicava a renovació de maquinària, i clar, això ???? Llavors el professor titular, primer catedràtic, (no donaven càtedres perquè si no tenien de pagar, no?), però vaja, és el titular. I llavors clar, no podies fer res, no pots renovar la maquinària, se t'espatlla una cosa, tens de canviar el motor i no et donen el permís de motor, i a més a més encara amenaces i accions i... Una acció concreta que va haver és que als camioners que venien a portar mercaderia els amenaçaven: “Si tu portes mercaderia a Can Vilumara et farem mal”. Això va ser un fet concret, és com si tu vas per una carretera, vas per un peatge i no et deixen passar del peatge, no? O sigui, coses d'aquest tipus.

Sí, sí, sí, piquets d'aquest així, però que a sobre...

T'amenacen.

Acolloníem, diguem.

Sí, és clar, coses d'aquestes que no... no trobes sortida.

I a vostè el van amenaçar també?

Sí, sí, horrorós, horrorós.

Però qui era que amenaçava? Era gent pagada per qui?

D'un grup terrorista concret, pagada, que estava en relació amb polítics concrets de l'Ajuntament.

De l'Ajuntament.

Sí. Hi havia gent, polítics concrets a l'Ajuntament, que estaven en comunicació amb un grup terrorista concret que té nom i...

I encara existeix aquest grup?

Aquest grup... va quasi bé desaparèixer, van agafar i... alguna vegada surt, alguna vegada surt el seu nom, comença per G... M'entens, no?

Em sembla que sí, m'ha agafat per ara.

Hi ha dos grups terroristes a Espanya, un dels dos.

O un o l'altre.

“Pues” l'altre aquest.

I això va passar a més empresaris? Vostè sap que passés a més empresaris?

Sí, perquè a mi m'amenaçaven cada dia...

L'amenaçaven de mort?

Sí, sí, donaven “quartos” a canvi de mort. Em deien: “Si no tal, tal, et passarà com a aquest”. I aquell desapareixia... Deien: “Et passarà igual que això. Vigila't!” I al cap de dos dies apareixia mort aquell, estava clar.

I això va precipitar el procés de... Clar, no es podia fer res. Llavors què decideixen vostès, veient quina és la conjuntura?

Doncs jo ofereixo un pla de reconversió tèxtil, i per la reconversió tèxtil et donaven subvencions i crèdits. Llavors jo presento un pla per treure la fàbrica. Això és el que faig.

I la va traslladar.

No, no vaig poguer. No vaig poguer perquè la volia traslladar a Sant Viçens de Castellet, davant de l'estació, a Sant Viçens de Castellet, així igual com que aquesta estava davant de la RENFE “pues” l'altre també estava davant. Hi havia una fàbrica que havia plegat feia poc, que ja es coneixia... O sigui, era factible, perquè es podia traspasar, era possible, però van pactar la Generalitat i l'Ajuntament per que fos una escola, l'Ajuntament no volia perquè volia fer negocis, però com que no va tenir un altre remei van tenir de pactar, amb la condició de que jo plegués, tenia molt clar lo de la reconversió. I quan ja havien pactat i ja tenia a la gent 6 mesos de “desempleo” per fer el trasllat i ja tenia l'altra fàbrica emparaulada i tot, tot lligat, doncs l'Ajuntament em va fer boicot. Em van fer boicot i la Generalitat va tirar enrera i a mi em van deixar penjat, i ja està. Això va passar. ????, o sigui, només es podia arreglar el problema si posava “quartos”. Pura corrupció, Gil i Gil també es queda petit en això, molt pitjor.

Suposo que part del problema va ser també explicar això als treballadors, no?, i que s'ho creguessin.

La gent no ho podia entendre, no ho pots explicar. Hi ha coses que no es poden dir... No podien entendre que estigues amenaçat per grups... Hi ha coses que no es poden entendre, no es poden entendre ni convé dir-les. No ho pot entendre la gent... Si estava amenaçat, qualsevol podia estar amenaçat d'alguna manera, jo tenia de deslligar les coses, si no podien estar amenaçats altre gent i era culpa meua que l'altre gent estiguin amenaçades. És complicat això, eh?

Molt, molt, ja ho veig. Com va ser el tracte amb els treballadors a partir d'aquest moment? Perquè clar, els treballadors suposo que...

Molt difícil, clar, no entenien res.

Clar, enfadats perquè perden la feina, a sobre enfadats amb vostè perquè es deuen pensar que vostè és el responsable, i a sobre, les explicacions que vostè els hi dona no es creuen res i es pensen que els hi està prenent el pèl, diguem.

Clar, clar. Sí, sí, és així. Tots enfadats.

Però malgrat tot va haver gent que ho va entendre.

Uf, no sé. No sé si ho va entendre algú, eh? No sé, molt pocs, no sé. Perquè en realitat lo que passava la gent tampoc ho sabia; o sigui, la realitat del procés polític...

Qui hi havia a sota no.

La gent no ho sabia, això no, per tant si no sabia això no podien entendre moltes actituds, i a part d'això que porta un desgast personal; o sigui, això porta a una depressió... no sé com se diu, però porta a un estat d'abatiment i arriba un moment que... que no pots més, ni com a persona, vui dir, la persona que suporta això quan arriba a casa, la família no l'aguanta; o sigui, o vas a treballar i no ho pots dir... No lliga res, és molt difícil, molt difícil.

Va ser impossible fer un altre emprendiment, perquè clar, al no disposar tampoc de... se suposa que si l'haguessin donat molts diners hagués pogut tornar a muntar una fàbrica, però no sent el cas, era impossible.

Si haguessin pagat “algo” tu agafaves... una fàbrica valia quatre “duros”, com que hi havia crisis tu podies comprar una fàbrica per quatre “duros”. Et pagaven quatre “duros”, però tu podies comprar per quatre “duros”, et donaven crèdits i et donaven subvencions, un 20% em sembla que donaven a fons perdut. Per pagar la personal que es quedava... per tant era factible, era perfectament factible, i la Generalitat estava començant i aquestes coses. Es podia fer.

Malgrat tot, vostè ha quedat en bones relacions amb pràcticament tothom que va treballar a la fàbrica.

Això sí, jo crec que sí.

És a dir, que dintre de tot la gent el segueix apreciant; és a dir, que no el fan culpable de tot. Potser que a la llarga la gent sí que ha acabat entenent.

No, la gent lo que veia és que plegava tothom.

Perquè vostès es segueixen reunint, i la gent l'aprecia.

Perquè la gent lo que veu és que de totes les indústries que hi havien no en queda cap, no en queda cap “pues”... es veu una cosa genèrica... el procés real jo crec que no l'entenen.

Perquè mentres a vostès els hi passava això suposo que clar, Tecla Sala, Can Trinxet, tot això, debien més o menys estar al “tanto” i si no patien el mateix debien també tenir les mateixes preocupacions, no?

Havien plegat abans, Can Trinxet i Tecla Sala van plegar abans. Sí, havien plegat, estaven plegant fàbriques a més a més, cada setmana plegava una fàbrica, era horrorós! Un escàndol, un escàndol!

Lo que sí és curiós és que Can Vilumara va ser la primera que va ser reutilitzada, que va ser utilitzada per un nou us, es aquest cas l'institut, perquè en canvi Tecla Sala va estar molts anys, molts anys parada fins que es va fer la sala d'exposicions, biblioteca i centre cultural, i Can Trinxet i Albert Germans són les que estan ara pendent de fer-se tota la remodelació.

Albert Germans se salva, no? Per què la tenen de treure?

La nau queda, la nau aquella d'entrada...

Els treuen de la fàbrica segur, a ells?

Segur, eh? Perquè allò està destinat a equipaments.

“Pues” és una animalada!

Ara parlarem d'això. Escolti, ja per acabar...

Que allò fos escola... la Generalitat va entrar a precari contra l'Ajuntament... Si no hagués entrat la Generalitat... perquè l'Ajuntament continuava volguent fer pisos i negocis. Llavors la Generalitat va entrar a precari... perquè no estava d'acord amb l'Ajuntament. És molt complicat, l'Amadeu Joan sí però l'alcalde no, o sigui, els d'urbanisme no, l'alcaldia i urbanisme no, l'Amadeu Joan sí. És molt complicat, però clar, dintre l'Ajuntament no tots eren iguals, hi havia gent que era de fiar, no?, que tenia bona intenció, hi ha gent bona també... dintre la política hi ha de tot també, no?

Per acabar, segur que amb els contactes que vostè té amb els que havien estat treballadors i treballadores de la fàbrica li han dit moltes, moltes coses. A veure si recorda aquelles coses que l'han cridat més l'atenció. L'han agradat més, l'han disgustat més, respecte a la fàbrica.

Que hi ha gent que no l'entenc, només diu això, que vaig ser “tonto”. La gent diu més que sóc “tonto” que no pas que sóc dolent, jo diria que sí. Prefereixo ser “tonto” que dolent; o sigui, la gent no es creu la realitat del procés i creuen que allò es podia salvar perfectament, i que va ser un disbarat, perquè era una fàbrica fantàstica, molt ben equipada, amb una gent molt bona i un producte molt bo. Si el producte és bo, té prestigi, la fàbrica està bé, està ben equipada i no sé

què, però què es té de plegar? És una estupidesa. Hi ha molta gent que continua sense entendre-ho. Només diuen que sóc “tonto”, no ho diuen però s’entén. És clar, no m’agrada. Però per altre costat prefereixo que em diguin “tonto” que no pas que em diguin dolent, i això és lo que no m’agrada.

Molt bé. Doncs escolti, moltíssimes gràcies, moltíssimes, l’agraeixo molt perquè sé que aquesta entrevista la poden utilitzar molta gent per fer treballs macos sobre la fàbrica. Gràcies.

... Perdoni, que abans de posar la gravadora m’havia comentat de la figura del Jaume Botey, lo transcendent que havia sigut per la fàbrica, i m’agradaria que m’expliquéssiu una mica quina va ser la seva intervenció, el seu paper.

El Jaume Botey havia estat regidor d’ensenyament, i amb ell teníem una certa similitud de pensament moltes vegades, i com a mestre ell entenia molt bé la importància que té la recuperació de centres patrimonials i del treball per explicar a la gent com funcionen les coses. Ell va veure amb molts bons ulls des del principi, quan li vaig explicar la meua idea de que ja que la fàbrica no deixaven continuar-la, que ocm a mínim fos un centre educatiu i cultural.

I gràcies a ell és com vam poder fer tots els passos per fer... malgrat les oposicions que hi havien en certes persones de l’Ajuntament que tenien altres interessos amb ànims corruptes, “pues” ell va anar amb tota la bona fe perquè poguéssim impulsar i aconseguir que entre el departament de la Generalitat d’Ensenyament i el regidor de l’Hospitalet es pogués acceptar en principi fer un institut d’ensenyament i un centre de divulgació cultural del patrimoni industrial. Si ell no hagués estat a l’Ajuntament en aquell moment segur que hagués estat molt difícil, però després ell per pactes municipals i eleccions ell va sortir de l’Ajuntament i em vaig trobar sense aquell punt...

Clar, aquell punt de referència.

De referència tan important. Ens enteníem molt bé, jo diria que actualment encara som amics i participem en algunes coses comuns, a una activitat comú concretament o dos, i ens entenem molt bé, i és aquesta relació entre cultures i que tota la ciutat ha d’anar evolucionant i té de projectar al futur, però basant-se en l’experiència del passat. Les coses del passat són claus per sapiguer com l’home va evolucionant i no tornar a caure a la mateixa pedra.

L’experiència de la fàbrica, sent una fàbrica emblemàtica, patrimoni industrial i molt bonica, per això es considera que la seva contribució va ser clau en un moment determinat. I això és molt d’aquí, també alguna persona de la Generalitat em va escoltar algun moment, que era el Salvador Sadó, em va escoltar, i gràcies amb ells vam poder parlar, el Sadó i el Jaume Botey i malgrat la oposició d’altres persones es va tirar més o “menos” endavant, ara és lo que és. No s’ha conseguit l’institut que voldria però s’han conservat algunes coses i diferents generacions han format coses i s’han format museus a diferents “puestos” i la mateixa Tecla Sala “pues” aprofitant l’institut van fer unes jornades... les primeres jornades d’arqueologia industrial de Catalunya, amb l’ajut i l’impuls de Joan Mª Solies es van fer a Hospitalet, i vam aprofitar llavors per reivindicar la Tecla Sala que la estaven deixant caure i fer malbé, no feien res. Vam reivindicar això i gràcies a reivindicar-ho vam poder salvar la Tecla Sala, que a un edifici no es fa res, van fer la primera exposició que va ser sobre el patrimoni industrial.

I tot això és resultat una mica, d’aquesta tasca inicial que havia fet, encara que ell no estava a l’Ajuntament però si no hagués estat a l’Ajuntament això i moltes altres coses no s’haguessin pogut fer.

“Pues” moltíssimes gràcies. Merci.

